

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1934.

Andra kammaren.

Nr 33.

Tisdagen den 8 maj.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 2 innevarande maj förda protokollen.

§ 2.

Föredrogos var för sig samt hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner:

nr 266, angående ytterligare stöd från statens sida åt Kalix träindustriaktiebolag; samt

nr 270, med förslag till avtal med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund.

§ 3.

Vidare föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 13—15, statsutskottets utlåtanden nr 103 och 104, första lagutskottets utlåtanden nr 57—59, andra lagutskottets utlåtanden nr 27—29 samt särskilda utskottets memorial nr 3.

§ 4.

Slutligen föredrogos herr *Anderssons* i Stockholm vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till hans excellens herr statsministern få framställa spörsmål angående vidtagande av åtgärder i syfte att av bolag för pensionering av arbetare fonderade medel mätte bevaras för med fonderingen avsedda ändamål; och blev berörda anhållan av kammaren bifallen.

§ 5.

Avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 265, angående anslag till särskilda åtgärder i anledning av ungdomsarbetslösheten, nämligen av:

herr *Brädefors*, nr 643;

herr *Nilsson* i Antnäs *m. fl.*, nr 644; samt

herr *Olsson* i Golvvasta *m. fl.*, nr 645.

Vidare avlämnades nedannämnda motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 268, angående inrättande av en arrendeegnehemsfond *m. m.*, nämligen av:

herr *Osberg*, nr 646; och

fru *Östlund*, nr 647.

Samtliga ovannämnda motioner bordlades.

Andra kammarens protokoll 1934. Nr 33.

§ 6.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till ersättning åt blinda m. m.;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till fattigvård och barnavård för lappar;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för vattenrättsingenjörerna L. E. Wedberg, S. L. C. Aspegrén och K. J. Elfström att för placering i löneklass få tillgodoräkna viss tjänstgöring;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning samt om tillägg till samma lag m. m., i vad propositionen avser det ordinarie förslagsanslaget till ersättning för prästerskapets tionde;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av staden Kungsbackas förpliktelser beträffande två icke lagfarna rådmän, vilka vid rådhusrättens i staden upphörande komma att indragas; och

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tredje huvudtiteln gjorda framställning i fråga om anslag till beredande av viss gottgörelse åt förut i Ryssland bosatta svenska undersåtar;

från konstitutionsutskottet, nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag om ändrad lydelse av § 3 13:o tryckfrihetsförordningen;

från första lagutskottet, nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående vadhållning i samband med tävlingar; samt

från andra lagutskottet, nr 228, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sterilisering av vissa sinnessjuka, sinnesslöa eller andra som lida av rubbad själsverksamhet, dels ock en i ämnet väckt motion.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion angående överförande i statens ägo av den skattepliktiga malt-drycksindustrien med tillhörigheter; och

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion angående införande av förhandlingsordning för statens tjänstemän.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ordet lämnades nu på begäran till herr **Anderson** i Råstock, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista måtte uppföras först statsut-

skottets utlåtande nr 103, därefter statsutskottets utlåtande nr 104 och därefter övriga ärenden i den ordning, vari de förekomma på dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölles.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Gustafsson</i> i Välsnäs	under	4	dagar	fr. o. m.	den	9	maj,	
› <i>Hansson</i> i Vännäsby	›	3	›	›	›	9	›	
› <i>Hedlund</i> i Häste	›	2	›	›	›	9	›	
› <i>Fält</i>	›	4	›	›	›	9	›	och
› <i>Strindlund</i>	›	5	›	›	›	9	›	

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.17 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 9 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogos var för sig de på kammarens bord liggande motionerna; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 643 av herr *Brädefors*;

nr 644 av herr *Nilsson* i Antnäs *m. fl.*; och

nr 645 av herr *Olsson* i Golvvasta *m. fl.*; samt

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 646 av herr *Osberg*; och

nr 647 av fru *Östlund*.

§ 2.

Vidare föredrogos, men bordlades åter andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6 och andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 7.

§ 3.

Till avgörande företogs statsutskottets utlåtande, nr 103, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkterna 119, 122, 129 och 131, gjorda framställningar angående anslag till de allmänna läroverken och kommunala mellanskolor jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. arvoden
åt extralärare
m. fl. vid de
allmänna
läroverken.

Punkten 1, angående arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 119 av åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra anslag av 1,231,400 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen

motionen nr 91, i första kammaren av herr förste vice talmannen *Olsson m. fl.*;

de likalydande motionerna nr 92 i första kammaren av herrar *Theelin* och *Bagge* samt nr 194 i andra kammaren av herrar *Lindskog* och *Sefve*; samt motionen nr 219 i andra kammaren av herr *Anderson* i Norrköping.

Utskottet hemställde:

a) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag ej mindre å motionen I: 91, i vad densamma avsåge minskning av förevarande anslag, än även å motionen II: 219, i vad densamma avsåge knytande av vissa villkor vid här ifrågakvarande anslag, till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra anslag av 1,181,400 kronor;

b) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 91 och II: 219, i vad dessa motioner avsåge det fasta språket å latinlinjen, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om vidtagande av sådana jämkningar i gällande läroverksstadga, att dels i latingymnasiets två högsta ringar engelska språket måtte kunna väljas som fast ämne i stället för franska språket, dels ock i realgymnasiets två högsta ringar franska språket måtte kunna väljas som fast ämne i stället för engelska språket, allt under förutsättning att i varje fall minst fem lärjungar därtill anmälde sig;

c) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte, efter vederbörlig utredning, vidtaga sådana jämkningar i gällande läroverksstadga med tillhörande kurs- och timplaner med avseende å matematikundervisningen å realgymnasiet, som kunde befinnas erforderliga med hänsyn till vad utskottet i punkten anförde; samt

d) att motionerna I: 91, I: 92 och II: 194 samt II: 219 — i den mån de icke innefattades i vad utskottet under a) — c) hemställt — måtte anses besvarade med vad utskottet i punkten anförde.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Lindblad*, *Johan Nilsson* i Malmö, *Pauli*, *Anderson* i Råstock, *Törnkvist* i Karlskrona, *Andersson* i Höör, *Jonsson* i Eskilstuna, *Högström* och *Weijne*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen — — — 1,181,400 kronor; samt

b) att motionerna I: 91, I: 92 och II: 194 samt II: 219 måtte — motionerna I: 91 och II: 219 i den mån de icke innefattades i vad under a) hemstälts — anses besvarade med vad i reservationen anförts.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Engberg**: Herr talman, mina herrar! 1933 års läroverksstadga har varit i tillämpning endast från föregående höst, alltså ännu endast en full hösttermin och den del av

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
värterminen, som redan förflutit. Redan i detta faktum synes det mig ligga en fingervisning om att det erfarenhetsmaterial, på vilket man till äventyrs vill bygga, därest man påkallar, att riksdagen uttalar önskemål om ändring i stadgan, ännu är mycket obetydligt. Jag vågar säga, att det ännu icke är insamlat, icke fixerat, och att det är för litet för att överhuvud taget kunna läggas till grund för ett definitivt omdöme angående stadgans påstådda olägenheter.

Jag ber emellertid, herr talman, att, eftersom ingen sakdebatt i fjol fördes i denna kammare, med några ord få redogöra för tankegången i den omtalade stadgan. Tankegången har först och främst varit den hävdvunna, att låta latingymnasiet och realgymnasiet representera två olika utbildningstyper, två särpräglade linjer, som i vissa avseenden måste vara ekvivalenta och överensstämmande med varandra med hänsyn till ämnena, men i andra avseenden förete olikheter, som från början sätta sin karaktär på dem. Redan i uttrycket latinlinje ligger ju detta, att latiniteten är det, som ger färg och typ åt linjen; och vad reallinjen beträffar har man sedan gammalt ansett, att vad som ger färg och typ åt den är de naturvetenskapliga ämnena i allmänhet och matematiken i synnerhet. Vid sidan av dessa ämnen sköt man emellertid med full rätt i 1927 års skoldebatt fram de moderna språken. Man pekade på nödvändigheten för den ungdom, som går ut i livet, att vara i språkligt avseende tillräckligt rustad.

Sedan gammalt har tyska språket intagit en stark ställning vid de svenska läroverken. Det börjas redan i första klassen. I tyska språket äro ju både den första träningen och det fortsatta studiet mest omfattande. I det stycket har med den nya stadgans timplan ingen ändring gjorts. Tyskan intar alltså jämt huvudplatsen bland språken. Så ha vi engelskan. Den fick genom 1927 års reform en förstärkt ställning, och den kom att bli ett betydelsefullt ämne även på latingymnasiet. På realgymnasiet hade den tidigare, såsom vi veta, varit ett relativt starkt ämne. Den är skolans andra språk i ordningen. Huru var det då med det tredje kulturspråket, franskan? Jo, den hade, såsom vi veta, tidigare starkt trängts tillbaka. I den ordning, som föreslogs av den kommitté, som utarbetat förslaget till läroverksstadga, var franskans ställning alltså jämt synnerligen vansklig och beskuren. Den är skolans tredje språk i ordningen — alltså först tyskan, så engelskan och sedan franskan.

Den utgångspunkt, som för mig varit bestämmande i detta fall, har varit, att om man skall ge en särskild karaktär åt de olika linjerna och därvid taga hänsyn till de moderna språken, bör man i rättvisans namn och intresse samt med hänsyn till den svenska kulturens behov sörja för att alla dessa tre språk få en väl avvägd och stark ställning. Tyskan är stark förut. Engelskan fick av läroverksakkunniga en stark ställning genom att den föreslogs såsom obligatoriskt språk icke blott på reallinjen utan även på latinlinjen. Franskan däremot fick enligt samma förslag icke någon motsvarande ställning. Den var styvbarhet bland de tre språken. För mig var det därför angeläget att söka åvägabringa en förnuftig jämvikt mellan de tre språken. Skulle engelskan vara obligatorisk på reallinjen, skulle tyskan alltså både på latinlinjen och reallinjen behålla sin utomordentligt starka ställning, syntes det mig alldeles nödvändigt att så förstärka franskans ställning, att den finge plats även den som obligatoriskt språk på en linje. Vad var då naturligare, mina herrar, än att vidtaga den ändringen, att franskan blev det obligatoriska språket på latinlinjen? Den är latinets dotter. Den hör därför naturligt samman med sin moder, och för att ge den rätta karaktären åt latinlinjen, i vad det gällde valet av levande språk, låg det därför icke blott nära till hands utan det var naturligt, för att icke säga nödvändigt, att göra franskan till obliga-

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
toriskt språk på sagda linje. Detta beträffande själva avvägningen mellan de tre språken.

Någon frågar då: Spelar franskan den roll för Sveriges vidkommande, för vår ungdoms och för vår bildnings vidkommande, att det är skäl att ge den en sådan stark ställning som att göra den obligatorisk på en av skolans linjer? På den frågan svarar jag, herr talman, utan minsta tvekan ett bestämt ja. Fransk kultur och franskt språk spela en så utomordentlig roll i västerlandet, i Europa och i världen, att det vore orättvist mot den uppväxande generationen att utestänga den från möjligheten att i skolan erhålla någorlunda grundliga kunskaper i franska. Jag behöver icke erinra om vad fransk litteratur betytt och betyder. Jag behöver endast erinra om att beträffande fortsatta studier vid våra högskolor och våra universitet erfarenheten givit vid handen, att den försvagning, som för åtskilliga år sedan drabbade det franska språket, återverkat synnerligen ödesdigert på möjligheten för studenterna att tillgodogöra sig den vetenskapliga litteratur, som vi ha på detta språk. Det har också av utskottsmajoriteten understrukits, att den finner en förstärkt ställning för franskan motiverad, och jag har själv den uppfattningen, att ett stärkande av franskans ställning ger den ryggrad åt skolans språkliga fostran över huvud, som icke de andra levande språken mäktat ge i samma utsträckning. Det har nämligen visat sig, att om franskan inhämtas någorlunda hyggligt, någorlunda grundligt i våra läroverk, återverkar det på språkbildningen i det hela. På grund av sin byggnad är franska språket ett mönsterspråk för allmänna grammatikaliska studier. Det är en modell, som är den bästa tänkbara, när det gäller att hos pojarna och flickorna utveckla vad man kallar sinnet för språkets logik — ett sinne, som verkligen behöver uppövas, och vars uppövande tacknämligt återverkar på övriga områden av de språkliga studierna.

Jag har ansett, att det vore en orättvisa begången mot den bildningstörstande svenska ungdomen vid våra läroverk att säga: »Franskan är ett svårt språk. Därför skola våra pojkar och flickor förskonas från den, och den skall icke göras obligatorisk.» Herr talman! Frågan om vilket ämne, som är svårt eller icke svårt, synes mig vara en fråga, som icke bör ställas i detta sammanhang. Det är icke ämnets svårighet, utan det är ämnets betydelse för bildningslivet i landet, dess betydelse för den ungdom, som inhämtar detsamma, som bör vara avgörande. Jag vill i förbigående säga, att om vi blicka ut över världen och fråga oss, huru vi ta oss fram där ute med de olika språken, anmäler sig alltid engelskan såsom det längst nående språket. Det är det administrativa språket för åtminstone 450 miljoner människor på jorden. Franskan spelar emellertid också en mycket betydande roll såsom kommunikationsmedel till åtskilliga folk och kulturer på detta jordklot. Jag fäster mig icke blott vid den roll, den spelar inom diplomatien — det är en underordnad och redan förlegad synpunkt, höll jag på att säga — utan jag fäster mig mera vid att den för stora områden är det naturliga hjälpspråket bland de tre språken. Kom till det latinska Sydamerika och försök där med tyskan! Det är uteslutet. Engelskan går bättre, men latinaren, vare sig han är portugis eller spanjor, är naturligare åtkomlig med franskan. Kom till främre Orienten och Turkiet, och var och en, som sökt taga reda på saken vet, att franskan är det språk, varmed våra landsmän lättast taga sig fram. Kom till Spanien och försök med tyskan, och ingen skall förstå er. Engelskan förstås icke heller så mycket där, men franskan tar man sig fram med. Jag nämner detta utan att vilja däråt ge en större betydelse än det i själva verket har, nämligen den betydelsen, att franskan vid sidan av engelskan är ute i världen ur kommunikationssynpunkt ett mycket lämpligt, för att icke säga nödvändigt

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
språk. Att utrusta den svenska ungdomen med goda kunskaper i alla tre språken ger den de bästa förutsättningar att taga sig fram ute i världen. Detta är en synpunkt, som enligt min tanke icke får släppas och icke efterlåtas, då det gäller att ordna de språkliga studierna vid våra skolor.

Så vill jag tillägga en sak, herr talman. Det är sant, att frågan om franskan blivit en huvudfråga i den debatt, som förts. Men jag har ofta framställt det spörsmålet: Vad är det för sakligt intresse, som egentligen ligger bakom? Jag har förgäves efterforskat detta. Våra lärare i moderna språk vid läroverken ha icke yppat något missnöje med 1933 års läroverksstadga. Det är alltså icke en opinion från fackmännens sida, från facklärarnas sida, utan det är en opinion, som, såvitt jag kan se, väsentligen varit en lekmannaopinion och i många stycken en politiserad opinion. Det synes mig vara ganska anmärkningsvärt, att medan man, i pressen bland annat, söker framställa saken så, att med den nya läroverksstadgan skulle föreligga en försvagning av engelskan, så är, såvitt jag vet, varje lärare i engelska språket vid våra läroverk redo att erkänna — och det har icke yppats några klagomål från det hållet — att engelskan fått genom denna ordning en mycket stark och mycket tryggad ställning. Den är obligatorisk på reallinjen och så gott som höll jag på att säga, även på latinlinjen. Ty den kurs i engelska, som läses på latinlinjen enligt den nya ordningen, där franskan är det obligatoriska språket, är av den omfattning, att man i själva verket icke kan rikta någon grundad invändning mot densamma. Det är strängt taget, i vad det gäller de två sista klasserna, endast frågan om skrivningen, som skiljer. Måste man skriva eller måste man icke skriva språket i det differentierade gymnasiet? Det är detta det fackmannamässigt gäller. Jag hävdar alltså, att denna fråga i största utsträckning blivit en slags politisk stridsfråga, vilket jag på det livligaste beklagar. Om jag överhuvud taget anser mig ha några kvalifikationer såsom ecklesiastikminister, sammanhänger det med min tillfredsställelse över att icke vara en skolfux i vedertagen mening utan att stå såsom en fri medborgare utanför de egentliga skolfuxarnas rad. De speciella skolmännen fastna lätt i traditionellt pedagogiska synpunkter och fördomar. Jag tror, att ganska mycket — om jag får vara uppriktig — i vår skolpolitik blivit lidande på de pedagogiska patent- och frälsningskurur, varmed man velat lyckliggöra det svenska folket. Något mera av lekmannasynpunkter och av sunt bondförstånd och något mindre av byråkratisk och formalistisk pedagogism synes mig vara ett önskemål, som man med skäl kan uppställa, när man diskuterar dessa ting.

Jag går nu från dessa främmande språk över till ett par andra ting i den nya läroverksstadgan, nämligen spörsmålen om modersmålets och historiens ställning. Då det länge klagats — och enligt min mening med all rätt — över att modersmålsundervisningen vid våra läroverk icke givit ett tillfredsställande resultat, har detta kanske haft sammanhang med den utbildning, som givits våra lärare i modersmål. Ett sorgligt faktum är emellertid, att förmågan att i skrift eller tal bemästra modersmålet är alldeles för litet uppövad bland dem, som vi kalla abiturienter vid våra läroverk.

Det är ett notoriskt faktum, att om vi jämföra oss med andra länder — jag tänker härvid särskilt på Frankrike — så är vården om modersmålet, dess ans och rykt hos oss relativt mindre. Att åt dem, som gå genom skolan, ge en ryggrad beträffande modersmålet, är enligt min tanke en god, nyttig och nödvändig gärning. Det syntes mig därför klart, att modersmålets ställning borde stärkas, ty det är, säga vad man säga vill, skolans grundläggande ämne. Det är det ämne, kring vilket alla andra humanistiska ämnen böra grupperas. Jag gjorde därför greppet att stärka modersmålets ställning, och i samband därmed

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
 stärkte jag även något historiens ställning. Ty det lider intet tvivel, mina herrar, att på latinlinjen, med dess bildningsideal, är det icke utan sin betydelse — det är tvärtom synnerligen nödvändigt — att goda insikter i historien i allmänhet och det egna folkets historia i synnerhet anknytas till en god utbildning i modersmålet.

Jag gick alltså den vägen att stärka båda dessa ämnen. Stärker man emellertid modersmålet på latinlinjen, är det icke rim och reson, att man icke också stärker det samtidigt på reallinjen. Modersmålet har alltid haft en jämbördig ställning på latin- och reallinjen. Stärkte jag alltså modersmålet på latinlinjen, var den oundvikliga konsekvensen, att jag också måste stärka dess ställning på reallinjen för att ha kvar likställigheten beträffande det grundläggande ämnet.

Då uppstod helt naturligt frågan: varmed skall man nu kompensera detta? Det måste ju bli minskning på andra ämnen. Jag valde därvid den utvägen att i anslutning både till egen övertygelse och en utbredd opinion titta något närgånget på den ställning, som matematiken har vid våra läroverk. Jag vill härvidlag genast göra ett medgivande. Det är klart, att det finns levnadsbanor, där en större matematikkunskap från början är både nyttig och nödvändig. Detta gäller exempelvis sådana, för vilka utbildningen sker vid tekniska högskolan, sådana som utmytna i t. ex. ingenjörens levnadskall. Där är matematiken bland de teoretiska ämnena givetvis det grundläggande ämnet, ett »nyckelämne» i förhållande till åtskilliga övriga naturvetenskapliga ämnen. Jag har därför också tänkt mig, att man i fortsättningen bör beakta själva skarven mellan en sådan institution som tekniska högskolan och gymnasiet. Jag måste emellertid, herr talman, säga det, att en undersökning på denna punkt får sitt berättigande först sedan det ådagalagts, att exempelvis tekniska högskolan icke skulle kunna fotas på den matematikkurs, som den nya reallinjen har.

Det är i själva verket endast ett enda stycke av matematiken, som har skurits bort på reallinjen, nämligen den så kallade analytiska geometrien. I övrigt är kursen genomgående den gamla. För min del har jag sett frågan på följande sätt: Vi ha århundraden igenom, höll jag på att säga, genomfört skolreformer, som ha ändrat förhållandet mellan vad universitetet får övertaga och vad skolan skall bära. När de klassiska språken på sin tid skötos tillbaka, var detta icke utan återverkan på universitetet. Man fick emellertid anpassa sig efter den nya tidens ordning. Så har det genomgående varit i vad gäller de så kallade humanistiska ämnena. Nåväl, jag frågar, varför icke en motsvarande anpassning kan ske, när det gäller tekniska högskolan. Jag vet, att invändningen kommer i ungefär följande form: Ja, skillnaden, säger man, mellan tekniska högskolan och en vanlig högskola eller ett universitet är den, att tekniska högskolan har en bestämd fyraårig ram, inom vilken alla dess ämnen skola pressas in, och genom denna inpressning av ämnena i en snäv ram blir det svårt för tekniska högskolan att övertaga den del av matematiken, i detta fall den analytiska geometrien, som har skurits bort från läroverkens undervisning. Det är ett puzzlespel, ha andra sagt, att få ämnena att gå ihop i tekniska högskolans ram. Det är alldeles riktigt, herr talman, det erbjuder åtskilliga svårigheter. Jag har själv efter bästa förstånd sökt sätta mig in i dessa svårigheter för tekniska högskolan. De finnas, men tills dato har det icke kunnat visas för mig, så att jag blivit övertygad, att icke med god vilja en sådan omläggning i tekniska högskolans schema kan ske, att den lilla del av matematiken, som representeras av den analytiska geometrien, skall kunna övertagas av den högre undervisningen. Kan man efter en grundlig utredning ådagalägga, att det vore omöjligt, ja, då är tiden naturligtvis inne att taga un-

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
der allvarlig omprövning att ge en sådan utfyllnad i matematikkursen, exempelvis genom någon slags tillvalskombination eller dylikt för dem, som redan bestämt sig för att gå till tekniska högskolan, att de bli nödigt utrustade.

Beträffande matematiken har jag uttalat och uttalar alltjämt den hädiska uppfattningen, att vi i alltför stor utsträckning varit belamrade med matematik vid våra läroverk. Tar jag latinare, så är det ganska sällan, de i livet behöva ens andra gradens ekvation. De behöva kanske mest procent- och ränteberäkningar, när de skola »diska» växlar o. dyl., och de ha kanske också någon användning ibland för vad man brukar kalla för regula de tri, men sannerligen, mina herrar, de matematikkunskaper, som man i övrigt fått i läroverket, ha kommit till så stor praktisk nytta. Det ställer sig helt annorlunda för de medborgare, som gå exempelvis den praktiska ingenjörsvägen. Det är klart, att för dem blir matematiken icke bara ett grundläggande teoretiskt ämne, utan det blir även till praktisk nytta överallt i deras gärning. Jag anser emellertid, att en nedskrivning av matematiken i allmänhet har varit av behovet påkallad.

Jag vill här tillägga, herr talman, att det är med matematiken som med musiken. Om jag icke är musikalisk och har musiken och rytmen i blodet, så blir jag aldrig någon musiker, och är jag icke matematiskt begåvad av naturen, så blir jag heller aldrig någon matematiker. Har jag normala anlag för matematik, är det lätt att på en relativt liten underbyggnad fortsätta med högre studier i matematik. Har jag däremot icke detta, blir det en procedur, som närmast liknar träförädling, när min hjärna skall med sig assimilera en rad av formler för att snabbt glömma dem.

Jag har därför ur svensk allmän bildningssynpunkt ansett det vara vida viktigare att ha något bättre språkkunskaper och kunna reda sig praktiskt med språken och ha nycklarna till den stora världslitteraturen än att vara belamrad med alltför mycket matematik, och jag vill säga herrarna, att när det gäller inträde vid tekniska högskolan — man brukar där kugga 50 procent; är det 500 sökande, som det varit de sista åren, så har man tagit in 250 — har man vid gallringen räknat icke blott med matematik och fysik, utan man har också i allt större och större utsträckning börjat räkna med de levande språken, d. v. s. de poängtal vederbörande kan uppvisa, när det gäller språkbetygen. Jag säger, att man har med all rätt gjort detta, därför att för de uppgifter som bli naturliga för de unga män, som komma från tekniska högskolan, äro förutom de tekniska och matematiska kunskaperna goda språkkunskaper utomordentliga nycklar, utomordentliga hjälpmedel. Jag har därför för min del velat säga ifrån, att det är att se problemet oriktigt, när man söker göra matematiken till det allena saliggörande för blivande ingenjörer. Den är betydelsefull, men språken äro också betydelsefulla.

Kort och gott, vad som var orienteringslinjen vid utarbetandet av 1933 års stadga var att stärka de humanistiska ämnena, att renodla latinlinjen på ett sådant sätt, att franskan av de moderna språken fick ansluta sig till latinets och bli obligatoriskt språk, samtidigt som man åt engelskan gav en motsvarande obligatorisk ställning på reallinjen och lät tyskan ha kvar den starka ställning, som den hade enligt det kommittéförslag, som låg bakom läroverksstadgan. Den hade i detta förslag trängts tillbaka en smula, men den bibehåller alltjämt sin överväldigande ställning i skolan i jämförelse med de andra språken.

Denna stadga har, sade jag inledningsvis, varit i kraft under en termin och den del av vårterminen, som redan förflutit. Motioner ha nu framkommit med begäran om ändring i densamma. Det har sagts, att den medfört olägenheter. Jag frågar mig: vilka olägenheter? Det talar icke statsutskottet om.

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)

Jag fäster mig vid att, medan motionsvis har yrkats på att engelskan skall bli det obligatoriska språket på både latin- och reallinjen, så har utskottet i detta stycke gått ifrån huvudmotionen och nu föreslagit den tingens ordning, att om fem pojkar vilja ha engelska till fast språk på latinlinjen, så skola de få det, och i motsvarighet därtill skola, om fem pojkar vilja ha franskan till obligatoriskt språk på reallinjen, de också få det.

Först och främst, herr talman, måste jag säga, att jag i allmänhet ställer mig mycket skeptisk till detta system, att det är pojkarna, som avgöra vad de skola läsa i stället för att det bör vara skolmyndigheterna och statsmakterna. Jag har den uppfattningen, att bestämmer man sig för en linje och säger, att ett språk där skall ge denna linje sin karaktär och vara obligatoriskt, då skall man också utan förfäran följa tankegången ut och låta det vara verkligt obligatoriskt till slut. »Ska det va', så ska det va'», sade herr Larsson i Kroken här en gång i denna kammare, och den grundsatsen bör enligt min mening få gälla också beträffande ett språks ställning som obligatoriskt språk. Att det helt plötsligt genom fem pojkars överenskommelse skall kastas ur sadeln och i verkligheten om också icke till skenet förlora sin ställning som obligatoriskt språk, synes mig vara ett ganska otidsenligt och äventyrligt företeg.

Jag har emellertid i det stycket att inregistrera, att man har givit en motsvarande möjlighet till undantag på reallinjen. Men — och här kommer ett avgörande moment, herr talman — jag hävdar, att här blir det praktiska resultatet, om något dylikt genomföres, detsamma som att putta franskan ur den ställning, som den har fått enligt den nya stadgan. Och varför, herr talman? Jo, därför att skolpojkar äro skolpojkar. De följa i allmänhet det minsta motståndets lag. Under arbetet på att klara studentexamen ha de liksom att hushålla med sin tid för att med minsta möjliga arbete nå största möjliga betygssumma. Liksom de äro benägna att välja lärare i stället för ämnen, så äro de benägna att vid valet av ämnen i själva slutspurten föredra det som är förenat med mindre ansträngning och mindre arbete. Kort och gott i detta fall, herr talman, den som har läst engelska ett år längre än franska, vilket är fallet, när han kommer upp i det differentierade gymnasiet, väljer engelska som obligatoriskt språk, om han får, av det enkla skälet, att dels tycker vederbörande, att han kan mera förut i detta språk, dels är engelskan, som var och en vet, det lättaste av de tre språken. Följden blir, att en dylik lärjunge träffar sitt val efter det minsta motståndets lag, den minsta ansträngningens lag, och man kommer därför på detta sätt att genom en behändig manöver, om jag så får uttrycka mig, sätta franskan ur spelet. Det var väl också detta, som var meningen med herr Ivar Andersons motion. Där föreslås just en sådan anordning för franskan, som generöst gör den till formen obligatorisk men i realiteten genom den öppnade möjligheten till undantag gör dess ställning som obligatoriskt språk ganska värdelös. Går jag till reallinjen, så säger det sig självt, att med den starka ställning, som engelskan där har redan från realskolan, skulle det i verkligheten bli sällan som man valde franskan som obligatoriskt språk. D. v. s. franskan finge här endast en skenbar rättighet.

Jag tror därför, att man skall göra fullt klart för sig, vad konsekvenserna skulle bli för skolans språkbildning, ifall man på en dylik bakväg öppnade möjlighet att under sken av att språket alltjämt är obligatoriskt sätta det ur spelet. Det är detta jag vill på det bestämdaste varna för. Ty det skulle leda till ett sönderbrytande av språkbildningstypen, och det skulle därmed också bryta sönder det, som skall vara karakteristiskt för latinlinjen.

Detta om detta. Jag går nu till en annan sida av saken, som man icke kan underlåta att nämna om i detta sammanhang.

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)

Läser jag 89 § uti vår regeringsform, så finner jag, att riksdagen kan göra framställningar och framföra önskningsfrågor i olika frågor. Till de frågor, som där innefattas, höra även frågor, som gälla skolorna, deras organisation och dylikt. Statsutskottet har följaktligen varit i sin goda rätt, när det här har framställt vissa önskningsfrågor. Men det har icke bara framställt önskningsfrågor. Det har också gjort hemställan om ändring utan utredning. Jag fäster herrarnas uppmärksamhet på, att i statsutskottets klämma hitta vi under punkten b), där det gäller språken, en hemställan om vidtagande av ändringar utan vidare, alltså utan utredning. Gå vi till punkten c), där det gäller matematiken, så heter det, att det skall vara efter vederbörlig utredning. Jag får verkligen fråga statsutskottets majoritetens ledamöter här, om de verkligen hava tänkt sig, att en ändring i språkfrågan kan gå för sig utan utredning. Eller vad är meningen, när man beträffande matematiken säger, att då skall det vara vederbörlig utredning, men när det gäller språken ingenting säger om utredning? Är det herrarnas mening, att jag skall gå och ändra här utan att verkställa en utredning, så måste jag säga, att det är fullständigt uteslutet. Man kan icke gå och göra en ändring utan att det föreligger något slags utredning av hur det verkar i det hela. Jag måste säga, att därvid får man överväga icke bara hur det hänger i hop med övriga ämnen på schemat och återverkar i rent tekniskt avseende, utan man måste också undersöka mycket noga, hur detta återverkar, vilka konsekvenser det får för den bildningstyp, som här förutsatts vara lattingymnasiets. Kommer den att kunna bestå eller skall den spolieras? Det är en fråga, som en ansvarig ecklesiastikminister i en dylik situation måste ställa sig och som han icke har rätt att gå förbi.

Vid sådant förhållande nödgas jag uttala min synnerliga förvåning, lindrigast sagt, över att statsutskottet, när det gäller matematiken, det ämne, där framställningarna varit livligast, och där det ansetts självklart från motionärens sida, att ändring borde ske, icke har så bråttom. Där kan det gärna bli utredning! Men när det gäller att komma franskan till livs, är det så bråttom, att det icke ens får ske en utredning! Jag måste säga, att detta ser en smula besynnerligt ut. Jag skulle vilja veta från majoritetens talesmän, om det verkligen är avsiktligt, som man formulerat det på detta sätt, att det skall vara en utredning i fråga om matematiken, medan man icke sagt ett ord om någon utredning, när det gäller språken.

Jag har också överhuvud taget den uppfattningen — det är bäst att säga det rent ut — att man bör vara ganska varsam, när det gäller ingrepp i Kungl. Maj:ts stadgor. Läroverksstadgan är en administrativ författning. Den skall utfärdas av Kungl. Maj:t. Det är icke en lag, som stiftas på en gång av Kungl. Maj:t och riksdagen. Därför kan det nog tänkas, att om man skulle år efter år springa och göra ändringar, allt eftersom det beslutades och opinerades i riksdagen, det bleve ganska trassligt för vårt skolväsen. Jag vädjar till min högt ärade vän herr Holmdahl, hur han som skolöverstyrelsens chef skulle känna det, om här kastades från år till år, riksdag till riksdag, läroverksstadgornas bestämmelser om vartannat. Jag nödgas säga mig, att läroverken hava rätt att få arbeta i fred ett tag och anpassa sig efter den nya stadgan och vinna erfarenhet rörande både huruvida det är något och vad det är i den nya ordningen, som till äventyrs brister, så att det kan bliva så småningom ett material, som Kungl. Maj:t får taga ställning till och på grund av vilket ändamålsenliga ändringar kunna göras.

Jag vill, herr talman, också uttala den förhoppningen, att det avslag, som här kommit å herr Wohlins m. fl. motion, icke verkligen återspeglar en allmän uppfattning i riksdagen. Jag får säga, att av de motioner, som här väckts

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
 är det ingen motion, som i högre grad än herr Wohllins har gått frågan, huvudfrågan, in på livet: Lämpar sig eller lämpar sig icke den nuvarande läroverksorganisationen överhuvud taget för livets, det praktiska och teoretiska bildningslivets behov? Den frågan är ställd i den motionen. Man hade önskat, att den av utskottet tagits upp till allvarligare prövning. Det finnes mycket, som talar för, att här hava vi en sanningskärna, viktigare än vad många ana. Personligen har jag den uppfattningen, att spörsmålet om studentexamen kunna vi nog icke förbigå i längden. Jag tror, att studentexamen har egentligen förlorat det mesta av sitt existensberättigande. Den har blivit en falsk prestigefråga, där mammor och pappor äro förtvivlade över, att icke pojkar bli godkända. Det blir ena året stadenerstudenter, andra året engbergsstudenter och i framtiden holmdahlsstudenter. Vi ha redan sett, att denna examen är — man får säga vad man vill — en terrorist över det lugna studiet. Det är möjligt, att vi begingo ett misstag, när vi skapade det treåriga gymnasiet. Jag är nämligen numera icke säker på, att det var välbetänkt, att vi gjorde det. Erfarenheten har visat, att den hets och det jäkt, som nu sätter sin prägel på gymnasiestudierna, är till allvarlig skada. I den gamla tiden brukade man betrakta nedre sjunde, som den då hette, som en oas, där man kunde hava tid att ägna sig åt även andra böcker än skolböckerna och hann samla sig i lugn och ro till slutspurten i övre sjunde. Den nya ordningen är så jäktande och hetsande för lärjungarna, att jag mer och mer kommit till den övertygelsen, att en undersökning av studentexamens lämplighet och i samband därmed en undersökning, hur det bör förfaras vid tillträdet till universiteten, är en fråga, som tarvar undersökning, en fråga, vilken också de motionärer, som jag syftade på, haft i åtanke.

Alla läroverksreformer bliva bara tillfälliga. En läroverksreform står sig i regel icke mer än en relativt kort period. Livet förnyar sig alltjämt, kräver nya former och uttryck, anmäler nya behov. Formerna få rätta sig därefter. Men det synes vara en god och riktig regel, att innan man går och gör ändring i en stadga, skall man hava erfarenhet om dess innebörd att bygga på. Jag fäster uppmärksamheten på, att våra universitet gjort framställning — och med allt skäl — att man skulle söka på något sätt stärka de klassiska språkens ställning i läroverken. Jag har fått framställning av våra kristendomslärare, som klagat över, att kristendom visserligen är ett kärnämne men icke ett examensämne. En ärad interpellant i denna kammare har också i det stycket riktat en fråga till mig. Det vilar här alltså på bordet, om jag så får uttrycka mig, ett par mycket aktuella spörsmål, som man icke kan visa ifrån sig. Jag anser mig icke kunna visa ifrån mig ett sådant spörsmål som om de klassiska språken. Och jag är fullkomligt öppen för överläggningar och överväganden i fråga om kristendomens ställning som examensämne. Tyvärr har även erfarenheten visat, att den blivit ett kärt objekt, när det gällt att i sista stund klara svaga studenter. Man har fallit för frestelsen att trissa upp ett kristendomsbetyg i näst sista klassen, för att det skall finnas kompensationsobjekt, när det gällde slutavvägningen om godkännande eller icke i studentexamen. Jag skattar för min del det ämnets bildningsvärde för högt för att anse det riktigt, att det skall behandlas på ett sådant sätt. Jag nämner detta som ett exempel på de spörsmål, som ligga på regeringens bord och äro aktualiserade.

Jag hyser den bestämda uppfattningen, att reservanterna i sin framställning gått klokt, försiktigt och omtänksamt till väga, när de till Kungl. Maj:t hemställa, delvis i anslutning till den allmänna tankegång, som utskottet givit uttryck åt, att taga saker och ting under närmare övervägande i den mån erfarenhetsmaterial föreligger. Det är en försiktig uppfattning, som

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
Jag tycker motsvarar, vad man i allmänhet kan finna vara lämpligt och ändamålsenligt.

Jag skall, herr talman, för övrigt icke taga kammarens tid längre i anspråk, utan jag vädjar till kammaren att i detta stycke följa reservanternas och deras hemställan, som jag anser motsvara situationens krav på ett helt annat sätt än den väg, som utskottsmajoriteten valt och vilken just innebär ett slags order från riksdagens sida till Kungl. Maj:t att gå och göra ändringar. Det är den vägen, som jag anser ur både konstitutionell och saklig synpunkt äventyrlig och vanskelig. Jag hoppas därför, att kammaren följer reservationen.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Under denna punkt i statsutskottets utlåtande har ju statsutskottet behandlat en hel grupp motioner, som alla hava det gemensamt, att de uppehålla sig vid vissa önskemål rörande den förra året utfärdade läroverksstadgan och framlägga vissa förslag till jämkningar och ändringar i denna. Statsutskottet har vid behandlingen av dessa motioner stannat vid tvenne huvudpunkter, som äro gemensamma för flera av motionerna, nämligen frågan om de moderna språkens ställning i det differentierade gymnasiet och frågan om matematikens ställning på realgymnasiet.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har i sitt hållna anförande också så gott som uteslutande uppehållit sig vid dessa båda punkter. Jag skall tillåta mig, herr talman, att också göra detsamma. Men jag skall också tillåta mig att först beröra ett blad i förhistorien till 1933 års läroverksstadga, som visar, att här råder en rätt stor enighet i en väsentlig punkt, då det gäller frågan om att se till, att de moderna språken få en förstärkt ställning på gymnasiet. Alltså, genom 1927 års läroverksreform, som utformades närmare i 1928 års läroverksstadga, omorganiserades framför allt gymnasiet på ett mycket väsentligt sätt. De två sista åren av gymnasiet gjordes ämnena färre till antalet, och dessutom fingo eleverna under dessa två sista år större valfrihet. Vi kalla denna del för den differentierade delen av gymnasiet. Där hava lärjungarna att läsa dels en grupp fasta ämnen och dels en grupp tillvalsämnen, bland vilka de fingo en mycket stor frihet att välja.

Beträffande de fasta ämnena fanns bestämmelsen, att det skulle ingå ett modernt språk, men vilket av de moderna språken, som skulle ingå bland de fasta ämnena, var icke fixerat, utan lärjungarna hade fritt val mellan tyska, engelska och franska. Det visade sig emellertid mycket snart, att denna stora valfrihet i fråga om det fasta levande språket förde till ett rätt otillfredsställande resultat. Språkbildningen kom på många håll att bliva ganska begränsad. Man nöjde sig ofta med att välja tyskan, som var begynnelsespråk. Tog man då en tillvalsgrupp, i vilken icke ingick något modernt språk, kom man fram till studentexamen uteslutande med tyska och hade icke fördjupade studier vare sig i engelska eller franska. Man blev snart på det klara med, att man borde, om möjligt, justera detta förhållande. Och när läroverkssakkunniga, som tillsattes 1931, granskade förhållandena, kom man till den uppfattningen, att för att giva språkbildningen på det differentierade gymnasiet en något större omfattning, så att man åtminstone kunde garantera, att de, som toge studentexamen, hade någorlunda djupgående utbildning i två moderna språk, var lösningen den, att tyskan, som utgjorde det första språket i de svenska läroverken och där eleverna måste hava relativt goda kunskaper vid inträde i det differentierade gymnasiet, borde icke få väljas som fast språk. Detta skulle väljas bland de båda andra språken. Enligt min mening var detta förslag mycket välbetänkt. Jag vill konstatera, att på denna punkt råder också full enighet. 1933 års läroverksstadga har gått in för denna princip att skapa vissa garantier för en

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
 något mera omfattande språkbildning genom att säga, att när det gäller detta fasta levande språk få eleverna icke välja begynnelsespråket, som de från början läst och där de hava ganska goda kunskaper, utan de få välja ett av de två återstående moderna språken. Genom denna ändring, att alltså icke tyskan längre kan väljas som fast språk, har ett betydelsefullt steg tagits fram mot garantier för en något mera omfattande språkbildning för de svenska studenterna.

När läroverkssakkunniga sedan behandlade frågan, vilket av de båda språken, engelskan eller franskan, skulle vara fast, så stannade de för att föreslå, att engelskan skulle vara fast språk på både real- och latinlinjen. Men med hänsyn till att man ville skapa en så stark ställning som möjligt åt franskan, föreslog de sakkunniga, att ifall fem lärjungar önskade läsa franska, skulle de få läsa franska som fast språk. Men man stannade efter utredning vid, att engelska skulle vara fast språk på båda linjerna. Det är ju på denna punkt, varom meningsskiljaktigheterna stå, nämligen om engelskan skall få vara fast språk på latinlinjen eller, som den nya läroverksstadgan fixerar, icke kan förekomma som fast språk på latinlinjen.

Jag skall nu be att få gå in på det resonemanget, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet här förde, då han inför kammaren lade upp själva huvudtankegången för den nya stadgan i detta avseende, då denna stadga ju alltså har fixerat såsom fast språk engelska på reallinjen men på latinlinjen franska. När herr statsrådet motiverade denna ståndpunkt, talade han många beaktansvärda ord om betydelsen av franskt språk och fransk kultur och vikten av att vi skapade så stark ställning som möjligt jämväl åt detta språk i våra gymnasier. Och han menade, att för att få här en jämvikt mellan engelskan och franskan vore en lämplig åtgärd den han vidtagit i 1933 års stadga genom att låta franskan vara fast språk på latinlinjen och engelskan fast språk på reallinjen.

Med anledning av detta statsrådets resonemang vill jag framhålla, att jag i allt väsentligt delar herr statsrådets synpunkter på nödvändigheten av att söka skapa även åt det franska språket en så stark ställning som möjligt, och jag vill fästa uppmärksamheten vid att statsutskottet, både majoriteten och reservanterna, har understrukit detta. Jag vill ytterligare säga, att själva huvudskälet för statsrådet, när det gällt att skapa denna starka ställning åt franskan, gillades inom statsutskottet. Det är alltså icke på denna punkt, som kritiken mot 1933 års läroverksstadga satt in. Alla ha varit ense, läroverkssakkunniga, skolöverstyrelsen och statsrådet, om att vi måste söka att skapa en så stark ställning som möjligt åt alla de tre moderna levande språken vid våra läroverk. Men meningsskiljaktigheterna komma fram, när det gäller sättet, varpå detta skall ske, och det är då man blivit tveksam, om man jämväl med hänsyn till franskans intresse i de svenska läroverken, då man ser det på lång sikt, kan gå så långt, som 1933 års läroverksstadga gjort. Det föreligger nämligen här en utredning i läroverkssakkunnigas betänkande, som bör vinna ett visst beaktande. Det är uppenbart, att statsrådet vill hävda, att engelskan och franskan skola i möjligaste mån ha likaberättigad ställning, och man kan naturligtvis icke göra gällande, att det vore mindre viktigt för de svenska gymnasisterna att få bedriva grundliga och fördjupade studier i engelskan än i franskan. Men frågan är, om man här genom en kungl. stadga kan genomföra åtgärder av sådan räckvidd, som skett genom 1933 års läroverksstadga.

Läroverkssakkunniga ha undersökt, hur det förhöll sig med målsmännens och elevernas önskemål, då det gäller de levande språken. Innan 1933 års stadga utfärdades, var det, som jag nyss nämnde, frihet för eleverna att välja ett-

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
dera av de tre språken. Man har här ett material att bedöma, vilken ställning målsmännen och eleverna själva intagit till frågan om det fasta språket under de två sista gymnasieåren. Under vårterminen 1932 inhämtades uppgifter om elevernas önskemål beträffande det fasta språk, som de skulle ha, när de kommo upp i näst högsta ringen i gymnasiet. Det var alltså för läsåret 1932—1933, sålunda det läsår, under vilket den nya läroverksstadgan kom ut. När eleverna här redovisade för sina önskemål, befanns det, att omkring 1,200 hade uttalat sig för tyska som fast språk och omkring 1,000 för engelska, medan endast 22 i hela riket uttalat sig för att få franskan som fast språk. Redan detta kan i alla fall säga en hel del. Det är alltså med andra ord uppenbart, att den härskande meningen bland målsmännen och eleverna i detta land är, att de i första hand välja engelskan framför franskan; och när siffrorna stå på detta sätt, att omkring 1,200 valt tyska, omkring 1,000 engelska och endast 22 franska, tycker jag, att det ändå är litet nonchalant att alldeles bortse från en så kraftigt uttryckt målsmansopinion. Man måste enligt min mening ha mycket starka skäl, om man här utan vidare trots dessa önskemål skall föreskriva, att samtliga elever, som gå på latinlinjen, skola läsa franska och icke få som fast språk taga engelska.

På sitt sätt kan jag mycket väl förstå herr statsrådet och chefens för ecklesiastikdepartementet ståndpunkt, att när det gäller en undervisningsplan för våra högre läroverk, då skola — såsom statsrådet uttryckte sig — icke pojkarne få välja, utan det är klart, att det är statsmyndigheterna, som skola bestämma. Det är alldeles uppenbart, att när det gäller våra högre undervisningsanstalter liksom andra skolor, skall det av myndigheterna fastställas ett bestämt bildningsmål och ett bestämt bildningsprogram för dessa, men att inom ett sådant arbetsprogram, som man uppgör för att nå fram till bildningsmålet, kan det tillåtas eleverna en viss valfrihet i fråga om vissa ämnen. Det är icke något, som strider mot den grundsatsen, att statsmakterna skola fixera grundlinjerna och målet för undervisningen och icke överlämna det till ett godtyckligt val åt eleverna. Här har genom 1928 års läroverksstadga och genom den sista läroverksreformen, vilken bland annat herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet medverkat till att få genomförd, fixerats en mycket långt gående valfrihet för eleverna just under de sista åren på gymnasiet, då de äro äldre. Man anser, att de då böra ha möjlighet att i enlighet med sina individuella anlag få välja de ämnesgrupper, som bäst passa dem. Det var en av grundtankarna i 1927 års läroverksreform. Därför står det i full överensstämmelse med denna att låta ynglingarna få full valfrihet i fråga om engelska eller franska som det fasta språket, när man fört undan tyskan. Endast om man kunnat anföra några särskilda skäl, t. ex. en olika värdering av de båda språken, borde en ändring härutinnan hava företagits.

Jag måste säga, att vid sidan av denna hänvisning till den mycket starka och utpräglade målsman- och föräldraopinionen i hela landet vill jag också hänvisa till, att just den nya läroverksreform, som riksdagen antagit, har som en av sina viktigaste nyheter den att inom vissa gränser tillåta eleverna på det differentierade gymnasiet en viss valfrihet. Även detta synes mig vara en omständighet, till vilken för övrigt herr statsrådet självt medverkat, som gör, att man icke utan vidare bort ta bort denna valfrihet, när den kan bestå utan men för detta allmänna önskemål, som man velat nå, nämligen en mera omfattande och fördjupad språkbildning. Man har velat genom 1933 års stadga få garantier för att studenterna skola gå ut med väsentligt vidgade kunskaper i två moderna språk, men om man skall gå därutöver, kan starkt ifrågasättas från de synpunkter, jag framhållit. Därtill kommer en omständighet, som synes mig tala för att man bör uppehålla denna valfrihet. Engelska är det

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
andra språket vid de svenska läroverken, först tyskan, sedan engelskan och sedan franskan. Det synes mig nästan orimligt, att eleverna icke skola få, om de önska det, detta andra språk som fast språk. Det är icke så, att de icke få undervisning även i det tredje språket. Vi veta alla, att de svenska gymnasisterna få undervisning i alla tre språken. Men om de önska att fördjupa sina kunskaper i engelska, menar jag, att de böra kunna få detta just genom att få taga det som fast språk.

Ja, det är ungefär dessa synpunkter, som jag tror varit bestämmande för statsutskottet, när statsutskottet här uttalat sig till förmån för en sådan större valfrihet beträffande det fasta språket. För min del vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på att i denna fråga råder i sak icke någon meningsskiljaktighet mellan majoriteten och minoriteten inom statsutskottet, utan reservanternas ha uttalat precis samma uppfattning.

Men herr talman, jag har ändå icke härmed kommit fram till det mera väsentliga skälet, varför jag anser det vara önskvärt att här så snart som möjligt få en dylik jämkning i 1933 års läroverksstadga.

Men dessförinnan ber jag att få inskjuta följande anmärkning. Herr statsrådet har liksom reservanternas sagt, att det icke är vidare lämpligt att gå in för en ändring av en stadga, som är så nyligen utfärdad som år 1933, och att man behöver en större erfarenhet utav stadgans verkningar, innan man går att göra ändringar i densamma. Jag skall då be att få påpeka, att när det gäller språkens ställning här, ha vi i fråga om elevernas och målsmännens önskemål redan erfarenheter, som tala i så tydlig riktning, som någon kan önska, i de siffror, som jag nyss nämnde. Beträffande det önskemål, som statsutskottet här uttalat angående de fasta språken å det differentierade gymnasiet, krävs det överhuvud taget icke någon erfarenhet utöver den vi äga.

Jag skall sedan gå över till det skäl, som för mig kanske är det tyngst vägande, då det gäller önskemålen om en viss jämkning i 1933 års stadga, och det gäller verkan av denna stadgas bestämmelser i fråga om de humanistiska ämnena och särskilt språkens ställning. Denna verkan har icke gått i samma riktning, som syftet och avsikten angåvo. Herr statsrådet framhöll, att han hade velat stärka de humanistiska ämnenas ställning vid läroverken. Jag får säga, att dessa herr statsrådets syften ha ju vunnit den allra varmaste avslutning från många håll. Men vad man kunnat befara, har otvivelaktigt redan visat sig inträffa. Genom att franskan gjorts till fast språk på latinlinjen, har det skett en förskjutning och kommer sannolikt att ytterligare ske en förskjutning av elever från latinlinjen till reallinjen på ett sätt, som under alla förhållanden icke främjar intresset för att stärka de klassiska språken och de humanistiska ämnenas ställning vid läroverken. Jag skall tillåta mig att i detta avseende anföra några siffror, som kommit fram i Stockholm, sedan eleverna fått uttala sina önskemål om vilken linje, latin- eller reallinjen, de skulle välja. Det finns många tecken som tyda på att även för övriga läroverk inom landet äro tendenserna inom Stockholmsläroverken ganska typiska. Sammansättningen av latinare och realister vid Stockholmsläroverken, därvid flickläroverket icke tagits med och icke heller Nya elementarskolan, var under senaste året 42.6 procent latinare och 57.4 procent realister. Detta var under innevarande läsår. De uppgifter, som vi fått in i början av maj månad, visa, att av lärjungarna ha 30.4 procent valt latinlinjen och 69.6 procent reallinjen. Alltså, innevarande läsår är det 42.6 procent latinare och 57.4 procent realister, men nästa läsår synas siffrorna bliva 30.4 procent latinare och 69.6 procent realister. Det är en utomordentligt stark förskjutning, och såsom tendens kan denna icke annat än bekräfta den uppfattning, som jag från första dagen,

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
Jag läste 1933 års läroverksstadgas bestämmelser i nu berörda punkt, fick nämligen att detta skulle säkert bli den psykologiska följden av stadgan.

Herr statsrådet behagade tala om som en fördel, att han icke tillhörde, som han så ofta brukar mindre älskvärt uttrycka sig, skolfuxarnas krets, utan att han kunde mera objektivt och som utomstående behandla dessa skolfrågor och därför icke hamnade i någon byråkrati o. dyl. Jag tillåter mig med anledning av detta säga, att en skolorganisation är en utomordentligt komplicerad inrättning, och gör man ett ingrepp, utan att noga övertänka och kunna överblicka konsekvenserna, kan man rubba hela jämvikten inom ett gammalt traditionsrikt skolväsende. Här har uppenbarligen jämvikten mellan de två huvudlinjerna, latin- och reallinjerna, rubbats. Konsekvensen av de åtgärder, som här vidtagits för att stärka franskans och de klassiska språkens ställning, har blivit den, att det skjutits över ett mycket större antal elever, än som annars skulle varit fallet, från latin- till reallinjen. Herr statsrådet synes alltså hava uppnått motsatsen mot vad han velat. När det gäller en undervisningsplan, när det gäller att röra vid en skolorganisation, tror jag alltså, att det icke skadar, att man har något av en s. k. skolfux' insikter och erfarenheter. Jag tror tvärtom, att det är fullkomligt nödvändigt, för att det icke skall bli verkningar, som man icke avsett och som i själva verket gå stiek i stäv mot vad man åsyftat.

Herr talman! Jag behöver icke uppehålla mig länge vid matematiken. Den minskning i timantal, som matematiken fått på realgymnasiet, har medfört som nödvändig konsekvens, att vissa moment i matematikkurserna ha fått falla bort och det alltså uppstått, som statsutskottet här säger, en lucka mellan den kunskapsnivå, som studentexamen garanterar, och den kunskapsnivå, som behövs för inträde vid tekniska högskolan och den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universiteten. Fackmännen vid dessa högskolor ha uttalat en fullständig enstämig uppfattning om att det uppstått en sådan lucka och att den behövde fyllas, och det har ju också herr statsrådet självt erkänt. Åtminstone har det stått i tidningarna, att statsrådet uttalat sig till en deputation, som var uppe i höstas, att det nog vore så, att det uppstått en lucka och att man borde vidtaga åtgärder för att fylla den. Jag tycker därför, att det är synnerligen motiverat, att statsutskottet här med anledning av motioner i dessa båda huvudpunkter har ansett sig böra uttala sin mening fritt och öppet.

Nu ställde herr statsrådet en del frågor till statsutskottsmajoriteten, som jag skall be att få besvara. Herr statsrådet talade om, att beträffande språken statsutskottet helt enkelt uttalat som sin ståndpunkt, att engelskan skulle få väljas som fast språk jämväl på latingymnasium, om fem elever anmälde sig, men att beträffande matematiken statsutskottet sagt, att Kungl. Maj:t efter utredning måtte verkställa sådan ändring, att berörda lucka mellan gymnasierna samt tekniska högskolan och andra högskolor utfylldes. Herr statsrådet har uppenbarligen icke alls förstått, varför man gått på dessa tvenne olika vägar. Den saken är utomordentligt enkel och klar, ty när det gäller frågan om språken och valfriheten därvidlag, så behövs det ingen utredning. Det behövs ingen ändring i timplaner eller någonting dylikt, utan det gäller helt enkelt att låta eleverna få välja det ena eller det andra språket. Men när det är fråga om matematiken, måste det läggas till en del timmar till dem, som 1933 års timplan upptager, och dessa timmar måste tagas från andra ämnen. Denna uppgift kunde omöjligen statsutskottet ge sig in på. Det är alldeles uppenbart, att här måste Kungl. Maj:t låta verkställa en utredning och en omarbetning av timplanen, och det är ett omfattande arbete. Det är alltså beroende på sakens egen natur, att statsutskottet har ansett sig kunna beträffande språkens ställning uttala sin mening, som det gjort, under det att beträffande matematiken man ansett sig helt naturligt böra förutsätta, att det måste ske

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
en utredning och en omarbetning av timplanen, innan matematiken kunde få den ställning den tidigare haft.

Herr talman! Jag kan, innan jag slutar, icke underlåta att också något beröra några andra punkter i herr statsrådets och chefens för ecklesiastikdepartementet anförande.

Herr statsrådet sade först, att man behövde erfarenhet, innan man kunde gå på en ändring. Jag tror, att jag nu visat, att beträffande språken den erfarenhet, som det kan bli fråga om, föreligger, och å andra sidan har beträffande matematiken sakkunskapen konstaterat, att vissa kursmoment fallit ut, vilket jag tror, att herr statsrådet också konstaterat. Men anser man detta oriktigt eller skadligt och att det medfört icke önskvärda verkningar för elever och målsmän, genom fördyrade studier och förlängda studier, då är det klart som dagen, att man icke skall vänta på ytterligare erfarenhet av dessa verkningar, som från början kunnat påvisas som en nödvändig följd av den nya timplanen i matematik.

Herr statsrådet framhöll också, att läroverken skola ha rätt att arbeta i fred och att man därför icke borde för snabbt ändra en läroverksstadga, som såg dagen föregående år.

Jag instämmer av fullaste hjärta i dessa synpunkter, som herr statsrådet lade på den saken. Och det är förklaringen till att de förslag, som förelågo från 1931 års läroverkssakkunniga och skolöverstyrelsen, icke kommo med andra nyheter än de, som s. a. s. föllo inom den nya beslutade läroverksorganisationens ram. Vid förarbetet till dessa jämkningar i 1928 års stadga har med andra ord just den principen varit ledande såväl för läroverkssakkunniga som för skolöverstyrelsen, att man icke får komma med nya projekt och taga upp nya idéer, som på ett eller annat sätt spränga ramen i den så nyligen beslutade läroverksorganisationen, utan att man måste iakttaga en viss återhållsamhet i det hänseendet. Denna princip ansåg sig herr statsrådet icke böra följa vid utfärdandet av 1933 års stadga, utan herr statsrådet tog då upp bl. a. de här berörda nyheterna. Dessa innebära fullkomligt nya faktorer i utvecklingen av de svenska läroverken, som icke voro förutsedda, då riksdagen beslöt sin reform 1927, eller blevo utformade i 1928 års läroverksstadga. Att herr statsrådet nu återoppar denna princip, får därför enligt min mening icke någon större kraft, just emedan herr statsrådet självt åsidosatt den principen vid utformandet av 1933 års stadga. Och ännu egendomligare finner jag det, när herr statsrådet i dag står här och säger: »Böra icke läroverken få arbeta i fred; bör icke en läroverksreform» — observera, antagen icke 1933 utan 1927 — »få någorlunda i lugn utvecklas?» Däri instämmer jag fullkomligt. Men samtidigt som herr statsrådet säger detta, så säger också herr statsrådet, att det är oriktigt av statsutskottet att icke tillstyrka herr Wohlins motion. Fanns det någon av skolmotionerna vid denna riksdag, som, bifallen och antagen, skulle fört hela skolorganisationsproblemet ut i det ovissa igen och lagt det i dess helhet under utredning igen, så var det just herr Wohlins motion. Att på en gång hävda, att man icke bör göra någon rubbning här utan låta läroverken få arbeta i fred, och rikta en kritik emot statsutskottet, för att utskottet icke gått in för den utredningslinje med mycket vittgående direktiv, som herr Wohlins motion innehåller, synes mig vara en mycket egendomlig inkonsekvens. Jag tror på ovan angivna grunder, det är klokt, att man snarast möjligt gör vissa jämkningar i 1933 års stadga, men för övrigt tror jag också, att det är nödvändigt, att läroverken nu under en följd av år få arbeta i lugn och ro utan alltför störande ingrepp.

Till sist, herr talman, vill jag anknyta till ett annat yttrande, som herr statsrådet hade. Herr statsrådet befarade, att det hade kommit litet politik

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
i denna fråga, och herr statsrådet framhöll, att han gjort allt för att avpolitiserade skolfrågorna. Jag måste säga, att till en av statsrådet Engbergs största bedrifter räknar jag verkligen, fullt uppriktigt sagt, detta att han förmått avpolitiserade skolfrågorna på ett sätt, som jag tror, att skolväsendet kan vara honom mycket tacksamt för. Men jag vill då även fästa uppmärksamheten på, att också detta utskottsutlåtande på sitt sätt är ett tecken till att skolfrågorna avpolitiserats, ty bakom utskottets utlåtande här stå representanter för samtliga inom statsutskottet representerade partier.

Herr talman! Jag tillåter mig med dessa ord yrka bifall till utskottets hemställan under denna punkt.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Kammaren är, som herr talmannen behagade finna, icke särskilt intresserad av den fortsatta undervisning i 1933 års läroverksstadga, som vare sig herr Holmdahl eller jag kan meddela kammaren. Men då jag väl i första hand får anses vara ansvarig inom statsutskottet för den reservation, som finnes antecknad till utskottets utlåtande, känner jag mig nästan nödsakad säga några ord — det skall icke bli många.

Jag har nämligen en något annan syn på denna fråga än den herr statsrådet givit uttryck åt i sitt anförande. När herr statsrådet en och annan gång talar om skolfuxar, så rycker jag också till och känner mig i någon mån träffad, ehuru väl, som var och en vet, jag icke på något sätt är någon skolfux. Men jag har ibland funnit, att även detta missaktade släkte kan ha en och annan förnuftig sak att anföra i de frågor, vari detta släkte är hemma. Detta gör, att jag tycker, uppriktigt sagt, att herr statsrådets missaktande tal om skolfuxar är en i varje fall något överdriven förolämpning, bl. a. därför, att den utredning, som låg till grund för den läroverksstadga, som bär herr Engbergs signatur, har utförts uteslutande av skolmän, såvitt jag har mig bekant. I den frågan har den stora allmänheten eller representanter för föräldrar och målsmän eller det s. k. praktiska livets män, i den mån dessa alla representeras av riksdagen, icke på något sätt blivit tillfrågade eller rådförda.

Skillnaden i sak mellan utskottets ståndpunkt och reservanternas är icke så stor, som man kanske kan föreställa sig. I alla händelser förhåller det sig på det sättet, att flera av reservanternas äro ense med utskottsmajoriteten därom, att stadgan åtminstone vid övergången har framkallat en del alldeles uppenbara olägenheter. Sålunda lär det väl få anses obestridligt, att det har uppstått en besvärande lucka emellan realgymnasiets och i varje fall den tekniska högskolans matematikundervisning, och att det är nödvändigt för elevernas skull, för tidsbesparingens och penningbesparingens skull, att fylla igen denna lucka så fort som möjligt. Men i motsats till majoriteten hava reservanternas den uppfattningen, att det där är en brist, som Kungl. Maj:t i alla händelser kommer att undanröja. Vi mena nämligen, att det icke är absolut nödvändigt att säga, att den förändring, som kan vara erforderlig, skall äga rum inom skolans område eller på skolans stadium. Man kan vidtaga andra anordningar, exempelvis vid tekniska högskolan eller vid högskolorna i allmänhet, som göra, att olägenheterna av denna s. k. lucka komma att avlägsnas.

Beträffande språkstriden har jag personligen — jag deklarerar endast för mig själv i detta fall — den uppfattningen, att 1927 års läroverksreform räknade med tyskan och engelskan såsom pelarna i undervisningen i främmande levande språk. Herr statsrådet vet mycket väl, att jag i detta fall har en helt annan uppfattning än den han har; det har jag för länge sedan låtit honom ganska tydligt förstå. Herr ecklesiastikministern har varit angelägen — det har han sagt förut, och det har han sagt nu i dag — att stärka den humanistiska bildningen i landet. Och han har därvid funnit såsom någonting högst

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
 nödvändigt och väsentligt, att franska språket ges en starkare ställning vid läroverken, än det tidigare haft. Jag vill för min del passa på att säga, att därom är intet ont att anföra. Men för min enskilda del skulle jag ansett det tillrådligt, att herr statsrådet vid fullföljandet av denna sin lofvärda strävan hade varit fram något försiktigare. Det får nog anses vara obestriddigt, att det bland läroverkens elever på det högre stadiet råder, åtminstone för närvarande, en rädsla för franska språket. Och denna rädsla gör, att man nu skyr latingymnasiet i en utsträckning, som väl herr statsrådet kanske icke räknat med. Det är sålunda icke obilligt att begära, att en uppmjukning av föreskrifterna om det fasta levande språket äger rum, och i varje fall att man får en sådan uppmjukning till stånd under den övergångstid, varunder franskan behöver hävda sin nya ställning.

Jag skulle hålla för sannolikt, att språkets vikt bör hävdas först i realskolan, sålunda på det lägre stadiet, och så småningom matas in i gymnasiet. Om detta sker, så tror jag icke, det är någon fara för att franskan skall trängas otillbörligt åt sidan.

Utskottsmajoriteten har direkt yrkat på ändringar och jämkningar i 1933 års stadga och vill, att riksdagen skall göra en uttrycklig framställning därom till regeringen. Reservanterna däremot nöja sig med att i en motivering hävda i stort sett samma syn på saken som majoriteten. Och denna modifierade hållning beror för det första därpå, att vi reservanter förlita oss på att herr statsrådet självt skall vara angelägen om att göra de jämkningar i stadgan, som kunna befinnas vara obestriddigen erforderliga. För det andra beror den också, åtminstone vad flera av oss beträffar, i någon mån därpå, att man med all rätt kan göra den invändningen, att riksdagen genom att biträda majoritetens förslag skulle göra ett tämligen obehörigt intrång i Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftningsrätt. Och en regering och ett statsråd äro särdeles ömtåliga på denna punkt. Åtminstone nu, då det anses angeläget, att man skall hävda nyttan av en stark regeringsmakt, är det ju egentligen icke så underligt utan tvärtom tämligen naturligt, att denna anmärkning verkligen låter sig framställas.

Herr talman! Mera har jag icke att säga. Då jag åtminstone för min enskilda del har anledning tro, att regeringen skall taga vederbörlig hänsyn till, om riksdagen i enlighet med motiveringen i reservationen fäster uppmärksamheten vid de besvärligheter i vissa avseenden, som stadgan framkallat, så anser jag mig kunna ganska tryggt rekommendera kammaren att stanna för denna reservation såsom en för tillfället alldeles tillräcklig opinionsyttring i den fråga, som vi här behandla.

Herr Lindman: Herr talman! Då jag går att yttra mig i denna fråga, så är det egentligen beträffande det ärende, som beröres i senare delen av utskottets betänkande, och jag hade egentligen icke tänkt yttra mig i denna första punkt angående språkfrågan. Jag skall också beträffande den endast göra några korta erinringar.

Jag behöver för övrigt icke gå vidlyftigare in på denna fråga efter det anförande, som herr Holmdahl nyss hållit. Men jag kan icke hjälpa, att när jag hörde det anförande, som hölls av herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, så kunde jag icke undgå att finna, att det ligger en överdrift uti det framhävande av franska språket, som där gjordes. Jag förstår mycket väl, att herr statsrådet är intresserad av detta, och jag begriper även, att tillgodogörandet av den franska litteraturen är av mycket stor betydelse, som han sade, för hela den västerländska kulturen. Jag säger själv, att det är en glädje att hava fått läsa franska i sin ungdom och sålunda

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.) kunna läsa en bok på franska och även kanske nödortfött föra ett samtal på franska. Om det är fråga om, att man skall tillgodogöra sig kunskaper i levande språk, tyska, engelska och franska, så skulle man ju gärna vilja, att vi i ett litet land som vårt kunde tillgodogöra oss alla dessa tre språk och tillgodogöra oss dem i högsta möjliga mån. Men detta är ju omöjligt att göra i den omfattningen, att man verkligen kan behärska språken, läsa, skriva och tala dem. Och eftersom detta är en omöjlighet, får naturligtvis något av dessa språk lida intrång till förmån för de båda andra eller något av dem. Om jag i detta fall betraktar mig såsom tillhörande lekmännens krets, vilket jag naturligtvis gör, och endast bygger på den erfarenhet, jag har av besök i olika delar av världen, och den erfarenhet, som jag över huvud kunnat förvärva på detta område, så måste jag säga mig, att för en svensk — kanske icke för alla men för den stora mängden — äro kunskaper i tyska och engelska viktigare än den mera fulländade kunskapen i franska. Det är för mig en ganska klar sak, att så är förhållandet.

Jag kan anföra ett belysande exempel på detta för herr statsrådet. Sålunda hava vi vid skogshögskolan funnit det nödvändigt att skaffa ett engelskt-svenskt lexikon. Vi hava icke fått några statsmedel därtill, och det ha vi kanske icke heller begärt. Men på annan väg har det anskaffats pengar för att få ett sådan lexikon utarbetat, därför att den engelska litteraturen på detta område, och kanske ännu mera den amerikanska, är så utomordentligt betydelsefull. Och detta lexikon skall sedermera följas av ett svenskt-engelskt lexikon. Och vad beträffar den tyska litteraturen, tror jag, att det finns stora områden, där vetenskapliga forskningar bedrivs, varest man har mera nytta av den vetenskapliga litteratur, som finnes på det tyska språket liksom på det engelska och amerikanska. Jag är övertygad om, att det förhåller sig på det sättet, och jag kan icke förstå, att man gör någon orättvisa mot den bildningstörstande ungdomen, som herr statsrådet uttryckte sig, om man nu skulle komma fram till ett sådant förslag som det statsutskottet här framlagt, nämligen att man skulle kunna få engelska såsom ett obligatoriskt ämne även på latinlinjen, därest ett visst antal elever, exempelvis fem, skulle ansluta sig till detta önskemål. Det är väl i alla fall människors behov av vetande och insikter på olika områden, som i detta fall skall vara det avgörande, och icke huruvida det för västerländsk kultur är önskvärt att tillgodogöra sig den franska litteraturen. Jag undrar, huru t. ex. en engelsman skulle bära sig åt, om man i England skulle resonera på det sättet, att franskan för honom skulle vara det viktigaste språket att lära sig. Jag har i mina unga dagar träffat ofantligt många bildade engelsmän, som icke talat ett ord franska. De äro sålunda ytterligt ledsamt ställda i det avseende, som herr statsrådet anspelade på. Det är i det fallet lyckligt för oss svenskar, att vi äro en liten nation, som måste låta sin ungdom tillägna sig mera språkkunskaper på grund av att ingen människa talar vårt eget språk i främmande länder. Beträffande amerikanerna är nog franska även för dem i allmänhet ett språk, som är mycket litet känt, och som de i mycken liten omfattning kunna tala. Båda dessa stora länder, England och Amerika, skulle sålunda i ganska stor utsträckning vara utestängda från vad herr statsrådet kallade för att kunna tillgodogöra sig den franska litteraturen.

Jag vill icke på något sätt förringa betydelsen av det franska språket. Men då jag väger och väger mellan vilka språk, som skola givas företräde i detta fall, kan jag icke komma till annat resultat, än att engelskan bör hava rättighet att komma fram lika väl som franska språket. Att man med franska språkets hjälp skulle, såsom herr statsrådet säger, kunna komma över så

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.) stora språkområden som Sydamerika, Spanien och Italien o. s. v., är troligen icke överensstämmande med de faktiska förhållandena. Jag har åtminstone den uppfattningen, att om man besöker Sydamerika, så kommer man längre med engelska än med franska. Likaså kommer man i Italien längre med engelska än med franska. Det är visserligen möjligt, att man i vissa kretsar, t. ex. bland professorer och lärda män, kommer längre med franskan. Men i det dagliga bruket kommer man, åtminstone i Sydamerika, längre med engelska än med franska; det är min bestämda uppfattning, och den är grundad på erfarenhet.

Emellertid var det, herr talman, icke om detta, som jag egentligen ville yttra mig, utan det var i främsta rummet om matematiken, som jag tycker har blivit styvmoderligt behandlad i denna skolstadga. Och denna styvmoderliga behandling har lett till en obestriddig olägenhet för många av de tekniska högskolor, där matematiken måste vara inhämtad redan på ett grundläggande stadium, d. v. s. i studentexamen, om man skall kunna undvika stora olägenheter. Det är den skarv, som skall överbyggas, som utskottet och reservanterna tala om, och som vi sålunda måste anse vara obestriddig. Den finns där, denna skarv, och frågan gäller, huru den skall kunna fyllas. Herr Jonsson talade om något nyss, att den skarven skulle också fyllas, och det menade han, att det skulle man kunna göra — naturligtvis, herr talman, kan man fylla till skarven, men det kommer att bli förbundet med mycket stora olägenheter och ganska betydande kostnader för statsverket.

Nu säger herr statsrådet i den delen, att en sådan anmärkning, som den jag nu gör, får berättigande först när den blivit bevisad. Ja, herr talman, den anmärkningen är redan bevisad — det framgår alldeles obestriddigt, som jag strax skall be att få anföra, på ett speciellt område, där jag besitter insikter och erfarenhet, och där jag kan ställa dem till kammarens förfogande för att visa, huru pass stora olägenheter man får av denna mycket begränsade matematikundervisning. Det går icke att, såsom herr statsrådet, säga, att man endast har tagit bort den analytiska geometrien, ty timantalet har blivit så nedskuret, att man ovillkorligen måste få mindre kunskaper och insikter i matematik än vad man förut fick. Beträffande matematiken är det ju icke fråga endast om mängden av kunskapsstoffet, utan det är ännu viktigare att få den träning i logiskt och matematiskt tänkande, som en väl inövad matematisk kurs kan ge åt eleverna, med andra ord, att de erhålla tillräcklig övning på detta område. Jag skall icke ingå på frågan om musiken, ty jag är icke musikalisk och jag kan icke bedöma den. Jag vet icke, om den är en vetenskap ens, och jag vet ännu mindre, om den är en exakt vetenskap. I varje fall menar jag, att matematiken obestriddligen är en exakt vetenskap och av den betydelsen, att den är grundläggande för en sådan mängd andra vetenskaper eller kunskaper, att den icke bör förträngas eller makas åt sidan. Herr statsrådet sade i sitt anförande, att vi hava i allt för stor utsträckning blivit belamrade med matematik. Nej, herr statsråd, det hava vi icke blivit då det gäller sådana högskolor, där matematik bör vara ett grundläggande ämne. Där hava vi sannerligen icke blivit det, och på vissa områden vill jag säga, att vi t. o. m. stå lägre i det fallet än vad man gör i främmande länder. Om jag tar den ställning, som matematiken har t. ex. vid skoghögskolan i Sverige, och jämför den med dess ställning vid några utländska skogliga utbildningsanstalter, vill jag säga, att hos dem har den drivits vida längre än man kunnat göra hos oss och vida högre in på differential- och integralkalkyler, som är erforderlig för att kunna efter nutida mening inhämta och lägga till grund en verklig matematisk kunskap för vissa av dessa olika ämnen, i vilka man undervisar på detta område. Därför tror jag att det är ett yttrande, som säkerligen vid ett närmare besinnande och närmare stu-

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
dium av frågan icke kan stå fast — att vi blivit belamrade med för mycket matematik.

Så säger man, att innan man gör en ändring nu i en stadga, som statsutskottet och även reservanterna vilja, att man skall göra, så skall man noga betänka sig och man skall bygga på erfarenheten. Ja, jag menar, att när man gjorde stadgan 1933, så skulle man hava byggt på erfarenheten, och det hade icke varit någon svårighet att få klart för sig, att matematiken har denna betydelse för vissa högskolor.

För att nu emellertid förebygga varje som helst anledning till, herr statsråd, att man skulle kunna om mitt anförande säga, att det är bemängt med någon politik, eller som herr statsrådet sade, att detta blivit en politisk stridsfråga — det säga ju herrar statsråd nu för tiden om varje fråga, så att det kunde inledningsvis anföras till vad som säges nu en gång för alla av exempelvis herr statsministern, att alla frågor numera äro politiska stridsfrågor — men för att betaga herr statsrådet varje tro på att det är en politisk stridsfråga, skall jag be att under ett par minuter få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk för att visa på ett speciellt område, där jag har erfarenhet sedan 19 år tillbaka, nämligen som ordförande i styrelsen för skogshögskolan, huru denna fråga om matematiken ställer sig för just denna högre läroanstalt.

Där börjar man med en förberedande kurs, som är förlagd till Garpenbergs kronopark. Undervisningen där ombesörjes av en föreståndare, jägmästare, med biträde av jägmästare. På den förberedande kursen läses geodesi och för att kunna läsa denna måste man hava de matematiska kunskaper, sådana de tidigare voro i studentexamen. Skulle man nu eventuellt bygga in en utfylld matematikundervisning, som herr Jonsson i Eskilstuna sade, på denna plats, så är det helt enkelt omöjligt, ty man kan icke anställa en lärare i matematik på den avlagset belägna platsen. Det är sålunda omöjligt, och då måste man naturligtvis taga ämnet, nämligen både den teoretiska och den praktiska undervisningen i geodesi, och flytta det därifrån och till högskolan, som förut är belamrad med hela det stora undervisningsmaterial, som den tidigare har. Och ytterligare återstår ingenting annat än att åläggga de inträdessökande, att de måste komplettera i matematik för att vinna inträde. Men det har den olägenheten, att då komplettera de utan att veta, huruvida de någonsin komma in, ty det är ett begränsat antal, som kan tas in. Om jag går ett steg längre och tänker mig att eleven har passerat den förberedande kursen och kommer till jägmästarekursen vid skogshögskolan, börjar han då redan vid första terminen undervisningen i ämnen, där det kräves grundläggande matematiska kunskaper, till exempel ämnet matematisk statistik, som börjas omedelbart och som de icke kunna tillgodogöra sig med den matematiska undervisning, som nu är föreskriven i läroverken. Detta ämne, matematisk statistik, å sin sida ligger till grund för skogsuppskattningslära, som skall läsas under första vintern för att vara klar, så att man skall kunna tillgodogöra sig undervisningen den praktiska sommarterminen, som följer efter den andra terminen i skogshögskolan. Då kan man naturligtvis säga: flytta geodesien till högskolan, sätt in en kurs i matematik, förläng högskolan med ytterligare en termin för att inhämta vad som fordras i detta fallet. Men tänk, herr talman, vilka kostnader man pålägger på detta sätt och vilken tunga man lägger på de elever, som skola uppehålla sig vid denna undervisning, som borde komma på det förberedande stadiet. Man kan icke göra det utan en total omläggning av hela undervisningen, ty där trängas fackämnena med varandra i en sådan grad, att man icke kan pressa in dessa ämnen under den tid, som nu åtgår, nämligen fem vinterterminer, eller kanske sex, ty praktiskt taget har det blivit sex terminer, då den sjätte användes för tentamina o. s. v. Det är sålunda sex vinterterminer och två sommar-

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
 terminer; man kan icke pressa in mera i dem utan att förlänga tiden ytterligare och därmed naturligtvis bereda för de ynglingar, som gå igenom den kursen, en försening att komma ut i förvärsarbetet.

Jag menar sålunda, att den beskärning, som har gjorts, kommer att inge verkliga bekymmer för denna högskolas verksamhet, och någon lösning på dessa svårigheter har åtminstone jag icke kunnat utfinna, men det är klart, att den måste finnas på ena eller andra sättet — luckan måste utfyllas, ty på något annat sätt går det icke.

Jag skulle velat säga ett ord också i en sak, ehuru den icke varit på tal här, just i detta sammanhang, nämligen om botaniken som grundläggande för den fackliga utbildningen vid samma högskola: mera grundläggande kunskaper i botanik måste finnas redan när man börjar sina kurser med den allra första terminen. De måste finnas, ty det förutsättes, att dessa ämnen studeras efter mera allsidig förutbildning på realgymnasiet, och det har redan nu med den erfarenhet man har, befunnits att de kunskaper som eleverna hava, när de komma in, hittills varit i knappaste laget, och att det varit ganska svårt att bemästra det spörsmålet. Skall nu detta ämne ytterligare beskärmas på skolschemat, så kommer detta att försätta den botaniska undervisningen vid högskolan i en ganska prekär situation. Emellertid har icke statsutskottet gått in på detta i annan mån än att statsutskottet säger, att det bör tagas i övervägande i samband med de andra frågorna, och det hoppas jag också, att man gör.

Jag har sålunda, herr talman, velat visa, att det ingalunda kan vara rätt att säga, att vi äro belamrade med för mycket matematik. Vi behöva den även vid denna speciella högskola — det gäller naturligtvis också som vi veta tekniska högskolan — och den har ju kommit mera på tal i statsutskottets betänkande och vid den förberedande behandlingen av detta ärende. Emellertid har detta varit endast en saklig upplysning, och jag hoppas att den må också betraktas som en sådan.

Jag ber att få instämma i herr Holmdahls yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Engberg**: Herr talman! Jag skall börja där den senaste ärade talaren slutade. Det är alldeles självklart, att de erfarenheter, som han här rapporterat från ett område, där han är särskilt hemma, äro av största betydelse. Men, herr talman, hans inlägg illustrerar å andra sidan en mycket lång strid i vårt land, om vad det svenska gymnasiet skall vara. Skall det svenska gymnasiet vara väsentligen en preparandkurs för vissa högskolor, eller skall det hava ett eget bildningsmål? Vi hava här i landet fått en rad specialhögskolor. Den, som den ärade talaren på stockholmsbänken omnämnde, är ett exempel härför. Om emellertid läroverken skola lägga sina kurser med tanke på det eller det institutet, den eller den högskolan, då degraderas, mina herrar, våra läroverk till att bli preparandkurser för dessa högskolor — och det vill icke jag vara med om. Jag håller nämligen på, att de svenska gymnasierna, trogna sin gamla klassiska tradition, skola hava ett eget bildningsmål. Naturligtvis skola de också erbjuda möjligheter för anknytning till högskolorna. Jag vill dock varna för att bara se dem ur högskolornas synpunkt. En gång i världen förekommo hebreiska och grekiska sida vid sida i läroverken. Hebreiskan försvann. Vad betydde det? Jo, det betydde, att de som skola bli teologer, fingo vid universiteten läsa de kurser i hebreiska, som vi ha i den s. k. filen. Med den anordning vi nu hava beträffande grekiska, där det tarvas ett visst antal, som begära att få läsa grekiska för att den skall läsas, hava vi även beträffande

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
det ämnet tyvärr kommit därhän, att det mer och mer flyttas över till universitetet och ingår i s. k. kompletteringskurser. Jag tror, att man bör akta sig för att bedöma våra gymnasiefrågor utifrån vad högskolorna anse sig behöva för sina kurser. Universitetet, som icke äro specialhögskolor, hava ju alltid fått rätta sig efter vad gymnasialbildningen har givit. Det är klart, att det klagats. Jag erinrar mig mycket väl, hurusom landets mest berömda litteraturhistoriker omtalade, att han på sin allmänna litteraturhistoriekurs kunde stöta på sådana gapande luckor i moderna språk och historia, att han var mycket fundersam, huruvida studentexamen gav det riktiga underlaget för det fortsatta studiet av litteraturhistoria, eller om den måste i vissa avseenden förstärkas. Universitetet ha emellertid fått foga sig och hava fogat sig mycket bra. Deras anpassning har gått smärtfritt. Naturligtvis har den för teologernas vidkommande medfört, att de i någon mån fått sina universitetsstudier förlängda utöver det normala, genom att behöva inhämta en elementär kurs i grekiska vid universitetet i stället för vid gymnasiet.

Jag vill också säga gent emot den senaste ärade talaren en annan sak, beträffande engelskan. Han framställde saken för kammaren så, som om det här gällde ett val mellan att lära sig engelska eller franska. Det är icke det det gäller. På latinymnasiet blir skillnaden bara den med 1933 års stadga, att man icke skriver engelska i de två sista klasserna, men kunskaperna i engelska, möjligheterna att reda sig i engelska, när man är ute, äro ungefär lika stora, vare sig dessa skrivningar äga rum eller icke. De spela därvidlag ingen avgörande roll. Det är alltså icke så, att här står ett val mellan engelska och franska, utan frågan är den: skall latinlinjen hava sin typ i franska som det moderna språket eller hava sin typ i engelska och alltså i det avseendet icke skilja sig från reallinjen?

Jag övergår till det resonemang, som fördes av herr Holmdahl, vilket förvånade mig. Han sade, att man behövde ingen utredning för att vidtaga den förändring han här påkallat, nämligen att om fem elever begärde engelska som fast språk på latinlinjen eller samma antal begärde franska språket på reallinjen, skulle de få det. Jag frågar verkligen herr Holmdahl, om han vågar stå i fortsättningen för den uppfattningen, att här icke skulle behövas en utredning. För det första vill jag fästa hans uppmärksamhet därpå, att siffran fem i och för sig är mycket diskutabel. Herr Holmdahl vet det, eftersom förslag framförts i andra avdelningen i statsutskottet om exempelvis tio i stället för fem, och jag är övertygad om, att går man in överhuvud för principen att få göra ett undantag från det språk, som är förklarad som obligatoriskt, måste man utreda under vilka förutsättningar undantagen få göras. Är det riktigt att stanna vid siffran fem eller siffran tio? Där har herr Holmdahl en utredningsuppgift. Men han har en annan uppgift som är mycket, mycket viktigare, och det är att klargöra för både sig och andra, vilka återverkningar med hänsyn till linjens typ i det hela en dylik anordning skulle få. Jag skulle anse det orimligt att utan en föregående utredning taga ett sådant steg. Den är alldeles nödvändig.

Vidare menade herr Holmdahl, att vi måste låta lärjungarna välja. Herr Holmdahl menade, att det skulle bli som att välja rätter på ett allmänt smörgåsbord. Jag föredrar dock en mera dietisk linje, om jag så får uttrycka mig. Det allmänna, alltså vederbörlig myndighet, skall fastställa, vad som skall vara obligatoriskt. Och jag vill säga herr Holmdahl, att det språk, som skall göras obligatoriskt, är till den grad essentiellt för en linje, att jag icke för min del vill vara med om att lägga i pojknarnas hand att bestämma det.

Så drog herr Holmdahl en del statistik och sade, att undervisningen i Stock-

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
holms läroverk har senast givit vid handen, att en förskjutning till realgymnasiet uppstått. Ja, jag minns statistiken efter ämnesvalet förra våren. Jag minns, hur denna statistik företedde varierande resultat, högst olika vid olika läroverk. Jag har icke siffrorna här, men jag vill minnas, att när man tog dem tillsammans, var det ungefär hipp som happ. Det hade blivit nära nog en jämvikt mellan linjerna.

Men det är en annan sak, som herr Holmdahl här glömt bort, nämligen att det på grund av trängseln inom de intellektuella yrkena och på grund av den genom det offentliga sysslandet med dessa frågor stigande vetskapen om hur trångt det är på de lärda banorna, blivit en naturlig tendens hos föräldrar och målsmän att redan från början försöka få barnen in på praktiska vägar. Det är därför det blivit en dragning till reallinjen. Jag vill försäkra herr Holmdahl, att detta är en mycket förnuftigare och plausiblare förklaring än den skräck för franskan, som han utmålade. Icke ha skolpojkar någon skräck för franskan. Ett sådant påstående är alldeles felaktigt. Varken herr Holmdahl eller jag, som gingo under den gamla ordningen, hade någon skräck för franskan. Det hela är bara ett talesätt, ty icke är det av skräck för franskan som en pojke väljer reallinjen. En pojke i denna ålder har visserligen skräck för vissa lärare, som äro stränga och fordrande, men rädd för vissa ämnen såsom sådana är han sannerligen icke.

Jag vill vidare säga herr Holmdahl, att hans förord för engelskan som fast språk även på latingymnasiet, var ganska uppseendeväckande. Lade herrarna märke till resonemanget? Man börjar — sade han — med tyskan. Den kommer först i tågordningen. Sedan kommer engelskan som tvåa i tågordningen. Som trea i tågordningen kommer franskan. Alltså, sade herr Holmdahl, är det riktigt, att eftersom engelskan börjar före franskan, så skall den också ifrågakomma före franskan som obligatoriskt språk på latinlinjen. Men jag tänkte då för mig själv: Varför drar då inte herr Holmdahl den slutsatsen, att det språk, som först av alla måste göras obligatoriskt är tyskan, eftersom det kommer allra först? Sedan skall engelskan, det andra i ordningen, ifrågakomma som obligatoriskt. Jag säger för min del följande: Om det är så att tyskan har förmånen att vara det första språket i skolan, har man i detta inhämtat tillräckligt, för att man inte skall behöva göra det till obligatoriskt språk på det differentierade gymnasiet. Engelskan kommer före franskan, och franskan är därför det språk, som satts i efterhand. Just därför att det börjar sist av dessa två språk, kan det vara skäl i att stärka dess ställning. Tar man alltså upp den synpunkt, som herr Holmdahl lade på detta spörsmål, synes mig vanlig logik leda till en slutsats rakt motsatt den herr Holmdahl för sin del drog.

Jag vill också säga herr Holmdahl, att det var med viss överraskning som jag fann, att han hyste en nästan religiös vördnad för 1927 års beslut. Han var rädd för åtgärder, som skulle, såsom han uttryckte sig, spränga detta beslut. Herr Holmdahl och jag sutto båda i det särskilda utskottet 1927, och jag fick då utav vad herr Holmdahl sade, först i utskottet och sedan i kammarerna, det intrycket, att han betraktade 1927 års beslut som en riksolycka, och då särskilt såsom en olycka för de svenska gymnasier. När jag i dag hör honom vara så ängslig för att något i detta heliga beslut av år 1927 skulle kunna rubbas, blir jag givetvis ganska överraskad.

Jag vill slutligen säga, att beträffande språkfrågorna, så kommer det ju alltid att råda delade meningar inom olika grupper och inom olika partier. Men det glädde mig att höra, att herr Holmdahl nu med styrka hävdade nödvändigheten av, att de tre språken — intet undantaget — skola så inhämtas vid läroverken, att det blir verkliga och goda kunskaper. Drar han den praktiska

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
slutsatsen av detta, bör han också förstå, att franskan måste få en ställning, som tryggar dess inlärande och icke utlämnar det åt slumpen.

Jag är fortfarande av den uppfattningen, att kammaren handlar välbetänkt, om den här följer reservanternas, vilkas framställning ju i vissa stycken bygger på samma uppfattning som utskottsmajoriteten har, men som äger den förtjänsten att icke ge några anvisningar om att handla så eller så utan som ger, vilket är naturligt, Kungl. Maj:t den allmänna vinken att med ledning av erfarenheten pröva dessa frågor, och att, i den mån erfarenheten visar att saker och ting böra rättas till, också vidtaga de erforderliga rättelserna.

Herr **Lindman**, som nu erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Blott några ord! Herr statsrådet började sitt anförande med att säga, att mitt yttrande på något sätt skulle illustrera den långa striden om gymnasiet, som förevarit. På tal om att läroverken skola lägga om sina kurser, så var det ju huvudsakligen angående matematiken jag yttrade mig. Herr statsrådet sade emellertid i sitt första anförande och strax i början av detsamma, att vi skola skilja på två bestämda linjer, nämligen latinlinjen, där vi ha latin som det avgörande och det betydelsefullaste ämnet, och reallinjen, där vi ha tyngdpunkten förlagd till de naturvetenskapliga ämnena. Matematiken var sålunda enligt herr statsrådets mening det karakteristiska ämnet för reallinjen. Enligt herr statsrådets tankegång skulle matematiken på reallinjen vara ett grundläggande ämne och ett ämne, som erfordras för en mängd olika utbildningsanstalter. Att, såsom herr statsrådet sedermera sagt, matematiken fått alldeles för stort utrymme strider mot vad herr statsrådet tidigare sagt, men det strider också mot vad såväl utskott som reservanter säga, ty både utskott och reservanter framhålla just önskvärdheten av, att matematikundervisningen ordnas så, att den mycket omtalade luckan blir fylld.

Om vi för övrigt, herr talman, skola sitta och vänta på de reformer, som herr statsrådet nu kastade fram, nämligen frågan om borttagande av studentexamen och frågan om en omläggning av undervisningen vid de allmänna läroverken och i samband därmed ett eventuellt överflyttande av ämnen till universitet och högskolor, så kommer detta naturligtvis att dröja i många år, medan t. ex. den ändring i fråga om matematikundervisningen bör ske genast, om icke olägenheterna av den nuvarande ordningen skola komma att visa sig under de allra första terminerna, då lärjungarna behöva sin matematikkunskap.

Vidare anförde

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Engberg**: Herr talman! Den siste ärade talaren gjorde gällande, att matematiken icke längre skulle vara realgymnasiets huvudämne. Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på det enkla faktum, att i det fyraåriga realgymnasiet är antalet veckotimmar för matematiken 20. Intet annat ämne kommer tillnärmelsevis upp till detta timantal. Modersmålet har exempelvis 15 veckotimmar, tyskan 10, engelskan 13, franskan 12, historien 13, geografien $7\frac{1}{2}$, filosofien 4, biologien 7, fysiken $12\frac{1}{2}$ och kemien 9. Matematiken dominerar fullständigt även enligt den nya ordningen. Det är därför inte riktigt, när herr Lindman säger, att efter denna nya ordning skulle matematiken icke längre vara realgymnasiets huvudämne.

Herr talmannen gav härefter ånyo för kort genmälte ordet till

Herr **Lindman**, som yttrade: Jag har inte sagt detta, herr statsråd. Jag har förut sagt, att matematikundervisningen blivit nedpressad i sådan grad, att

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
den icke längre fyller sin uppgift. Det är väl obestridligt, att undervisningen i matematik blivit förkortad. Om jag läser siffrorna i utskottets betänkande rätt, så har den blivit förkortad, ty såväl utskott som reservanter framhålla ju, att det uppstått en lucka i matematikundervisningen, som måste fyllas. Vad jag i början av min förra replik vände mig mot var, att herr statsrådet, åberopande sig på mitt förra anförande, sade, att vad jag yttrade om matematikundervisningen illustrerade den långa striden om gymnasiets ställning. Jag vill erinra om, att det icke kan vara tal om annat än att matematiken skall finnas kvar på reallinjen. Detta har ju herr statsrådet själv också sagt.

Härpå anförde:

Herr **Sefve**: Herr talman! Den omständigheten att klockan är närmare halv 2 tvingar mig att fatta mig så kort som möjligt. Jag vill försöka undvika att upprepa någon av de synpunkter, som förut framkommit, och i stället se på problemet ur andra synvinklar.

Såväl statsutskottets majoritet som reservanterna ha ju framhållit, att det icke tillhör riksdagen att ingå på några detaljer i fråga om skolspörsmålet. Riksdagen skall visserligen fatta beslut om gymnasieundervisnings mål och de allmänna riktlinjerna för läroverksundervisningen, men det tillkommer sedan Kungl. Maj:t att närmare utforma hithörande bestämmelser. Man måste ju emellertid säga, att Kungl. Maj:t härvidlag bör beakta de synpunkter, som riksdagen uttalat. Om vi gå tillbaka till 1927 års gymnasiereform, vill jag på tal om denna framhålla, att riksdagen mycket tydligt sagt ifrån, att gymnasiets uppgift är tvåfaldig. Gymnasieundervisningen skall sålunda lämna dels allmänbildning och dels specialbildning. Denna undervisning skall enligt riksdagens beslut förbereda lärjungarna för deras kommande levnadskall. För att säkra allmänbildningen bestämde riksdagen, att vissa ämnen skulle läsas av samtliga elever. Dessa fasta ämnen skulle alltså vara sådana, som hade särskild betydelse för allmänbildningen. Beträffande övriga ämnen, tillvalsämnena, ingick riksdagen icke i några detaljer, men givetvis måste en konsekvens av riksdagens uttalande bli, att de särskilt allmänbildande delarna av dessa tillvalsämnen förläggas till de icke differentierade delarna av gymnasiet, under det att de specialbildande förläggas till det differentierade gymnasiet. Denna princip har också iakttagits av såväl 1928 års stadga som av läroverkssakkunniga i deras betänkande. Men det har icke iakttagits i 1933 års stadga. Jag vill härvidlag som exempel ta ämnet biologi, som utan fråga är det mest allmänbildande av de naturvetenskapliga ämnena. Detta ämne har helt enkelt strukits i den högsta ringen på det odifferentierade gymnasiet. De delar, som därvidlag tagits bort och flyttats till det differentierade gymnasiet, äro just de, som näst hälsoläran äro de mest allmänbildande i detta ämne, nämligen läran om växternas liv, utvecklingsläran och ärftlighetsläran. Jag skall icke närmare uppehålla mig vid de båda förra delarna. Jag vill bara framhålla beträffande ärftlighetsläran, vilken stor betydelse detta ämne har. Vi ha här i riksdagen på senare tid stiftat bekantskap med detta. Riksdagen har ju nyligen beslutat steriliseringslagen samt i samband därmed påyrkat ytterligare utredning. Vi ha i de allra sista dagarna sett, att högsta domstolen fattat ett prejudicerande beslut angående blodprovets betydelse för faderskapsbevisningen, alltså på grundval av ärftlighetslärans och ärftlighetsforskningens resultat. Jag vill också framhålla, att ärftlighetsläran har betydelse för oss alla, praktiskt taget, vilken ställning vi än inta i livet. Om vi äro uppfostrare, föräldrar eller lärare, behöva vi veta vilken roll de ärftliga anlagen spela, hur det kommer sig, att egenskaperna få den eller den ut-

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
formningen, och på vad sätt vi skola påverka dem. Det är likaså synnerligen viktigt för domare och präster att kunna avgöra detta. Så är även förhållandet med överhuvud taget alla dem som deltaga i allmänna värv, såsom t. ex. när vi här i riksdagen behöva ta ståndpunkt till frågor, som röra alkoholistvård, sinnessjukhusvård, fattigvård o. s. v. Den sista tidens utveckling i andra länder har också visat något annat, nämligen att det är en viss risk förenad med att det icke i våra skolor lämnas upplysning och undervisning om ärftlighetsfrågorna. Vi ha sett exempel på, hurusom man i andra länder har lyckats åstadkomma ett politiskt känslotänkande i rasfrågor, vilket icke skulle varit möjligt, om icke så stor okunnighet varit rådande på detta område. Jag är övertygad om, att det mera beror på ett förbiseende att dessa delar av biologien på detta sätt blivit förskjutna, och jag vädjar till herr statsrådet att beakta dessa synpunkter vid en eventuell ombildning av stadgan. Detta i fråga om de allmänbildande delarna.

I fråga om de specialbildande delarna ha vi att konstatera en annan felorganisation, nämligen i fråga om matematiken. Om detta ämne har redan mycket talats. Det har framhållits, att det finns en lucka mellan å ena sidan gymnasiets undervisning och å andra sidan de tekniska fackskolornas undervisning. Såväl utskottsmajoriteten som reservanterna äro överens om, att denna lucka bör utfyllas. Under sådana förhållanden kan man ju fråga sig, varför man icke lika gärna kan gå med på reservanternas förslag som på utskottsmajoritetens. Detta kan man enligt min mening icke göra av den anledningen att reservanterna gå på erfarenhetslinjen. Reservanterna vilja, att man skall samla ytterligare erfarenhet, innan man vidtager några förändringar. Jag vill då till en början framhålla, att det ju finns områden, där man faktiskt inte behöver samla någon erfarenhet. Om man ställer en häst för en vagn, men inte spänner fast den, begriper man ju utan vidare, att vagnen inte följer med, om hästen går sin väg. Man behöver inte samla någon erfarenhet på den punkten. Precis på samma sätt är det här beträffande skolan. Här har man åstadkommit en lucka i undervisningen mellan å ena sidan realgymnasiet och å andra sidan de tekniska fackskolorna. Och denna undervisning kan icke hänga ihop med mindre man hakar dessa delar vid varandra. Någon erfarenhet i det stycket behöver således icke samlas. I själva verket är det fruktansvärda förhållanden, som göra sig gällande för de elever, som råka ut för denna lucka. Förut var det ju så, att matematikundervisningen på realgymnasiet räckte till för att vederbörande skulle kunna följa med kurserna i de tekniska fackskolorna. Nu är det inte så.

Följden har blivit, att den som tar studenten efter den nuvarande ordningen måste använda sommaren till privatlektioner i matematik för att sedan på hösten kunna följa med i undervisningen vid en fackskola. Jag får nu verkligen säga, att i de högsta ringarna uti gymnasiet existerar ingen åtta timmars arbetsdag. Särskilt gäller detta om den högsta ringen. Där har man i själva verket ett mycket ansträngande arbete, och det är verkligen för mycket begärt, att dessa stackars pojkar först skola arbeta hela året på studentexamen och sedan omedelbart därefter hugga in och plugga matematik privat på sommaren. För övrigt behöva de ju denna sommar för andra ändamål. För dessa blivande ingenjörer är det nämligen nödvändigt att skaffa sig praktik. Överhuvud taget brukar man ju säga, att våra studenter ha alldeles för liten kontakt med det praktiska livet. Under sådana förhållanden skall man icke förstå den möjlighet till dylik kontakt, som nu finnes, och som är så nödvändig.

Om vi bortse ifrån denna specialutbildning i matematik, som jag nu talat om, delar jag fullständigt herr ecklesiastikministerns uppfattning om matematiken.

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)

Jag kanske inte borde säga fullständigt, för det är kanske för mycket sagt, men jag är övertygad om, att den matematikkurs, som hittills, och således före 1933 lästs på reallinjen, visserligen varit väl anpassad för dem, som fortsätta på den tekniska banan, men att den varit alldeles för kraftigt tilltagen för ett mycket stort antal av eleverna. Man måste t. ex. säga, att den stora grupp av elever, som skall bli läkare, tandläkare, veterinärer och agronomer, har fått lära sig alldeles för mycket matematik. Jag vill även framhålla, att dessa yrkesgrupper, liksom även blivande affärsmän, fått det bekymmersamt därigenom, att den sista skolformen icke lämnat dem någon annan möjlighet än att antingen läsa latin, som de icke ha någon större glädje av, eller att läsa den allför väl tilltagna matematikkursen. För denna yrkesgrupp har 1933 års stadga tillskapat en god väg, som berett den ganska stor lättnad.

Till slut ett par ord om språken. Vid årets riksdag har framlagts en motion om en nyspråklig linje. Jag misstänker, att vi så småningom längre fram måste tillskapa en sådan linje, för att på lämpligt sätt bereda utbildning åt vissa yrkesgrupper. Utskottet har nu fullständigt enhälligt avvisat förslaget, och jag skall därför icke uppehålla mig vid detta.

Beträffande de båda språken engelskan och franskan vill jag icke i detta sammanhang uttala mig i vidare mån, än att jag å ena sidan hyser viss tveksamhet inför utskottets och reservanternas förslag med hänsyn till vissa schematekniska förhållanden, men å andra sidan icke kan finna annat än att vad som här av herr ecklesiastikministern framhållits nog innehåller en hel del överdrifter. Jag tänker närmare på vad han sade om Sydamerika. Jag är övertygad om att, om han i likhet med mig varit där en längre tid, han icke skulle uttalat sig fullt så.

Beträffande språken vill jag framhålla, att den tanke, som legat till grund för 1933 års läroverksreform, varit fullt sund, den tanken nämligen att man skall försöka tillskapa en så bred språkkunskap som möjligt. Jag tycker det ligger någonting fullt riktigt i vad ecklesiastikministern säger: I skolan kommer tyskan som det första språket. Den skall således först upphöra. De båda språk, som framför allt böra läsas på det differentierade gymnasiet, äro engelska och franska. Först därigenom bli lärjungarna så trespråkiga som överhuvud taget är möjligt inom 1927 års läroverksreforms ram. Men jag måste samtidigt säga, att, när man sedan granskar det sätt, på vilket denna sunda och goda tanke realiserats, blir man icke fullt övertygad om att det riktiga har träffats. Jag tänker då framför allt på den omständigheten, att man i ämneskombinationerna på gymnasiet så ensidigt gynnat franskan på realgymnasiet och engelskan på latinalgymnasiet. Tanken är fullt riktig, men verkligheten motsvarar icke den goda uppfattningen; helt enkelt därför, att pojkar vid ett läroverk icke äro något dött material, utan de äro levande väsen, som reagera det ena året på ett sätt och det andra året kanske på ett annat. Man kan visserligen alltid se huvudriktningen, i vilken reaktionen kommer att gå, men i detalj kan man det icke. Man må ha hur sunt bondförstånd som helst, har man ingen erfarenhet av pojkar, blir lätt resultatet, att man vidtar åtgärder, som få en helt annan verkan än den avsedda.

Det är icke alls något att skämmas för, ty det är en erfarenhet, som vi rektorerna få göra gång på gång. Vi se ett missförhållande och vilja skapa ett bättre tillstånd. Vi utfärda en förordning, men efter någon tid visar det sig, att förordningen verkar rakt motsatt mot vad vi tänkt oss, och då få vi naturligtvis ändra den snarast möjligt, och det tycker jag Kungl. Maj:t bör göra i detta fall. Kungl. Maj:t bör komplettera de bestämmelser, som härvidlag utfärdats.

Jag skall taga ett exempel för att belysa vad det är jag menar. På real-

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
 linjen finns det sex ämneskombinationer. I fem stycken av dessa ingår franska. Det är endast en, nämligen den sjätte, i vilken franska icke ingår. Där finns det överhuvud taget inget språk. Det är den kombination, som består av biologi, fysik och kemi, och som lämpar sig särskilt för läkare m. fl. yrkesgrupper. Man tycker, att när fem grupper av sex innehålla franska, borde man väl ha en viss garanti för att lärjungarnas stora flertal läsa franska, men undersöker man förhållandet, finner man, att det göra de icke. Ungefär hälften har valt den ensamma sjätte kombinationen därför, att franska icke förekommer där. Och varför ha de gjort det? Är det möjligen så, att ungefär hälften av realstudenterna skola bliva läkare o. s. v.? Nej, det är naturligtvis icke därför. Förklaringen är helt enkelt den, att de valt denna linje för att slippa franska. Det visade sig, så fort dessa nya bestämmelser kommo, att en hel del av dem, som förut valt fysik, kemi och tyska, nu i stället valde biologi, kemi och fysik. Dessa blivande ingenjörer läste alltså ett onödigt ämne, biologi, bara för att slippa franska. Det såg man tydligt förra året, och det ser man även vid anmälningarna nu i år.

Det kan då frågas: Varför göra de detta? Jo, för det första vilja de slippa den obligatoriska franskan. Den blir nämligen obligatorisk, i fall de välja den. De vilja dessutom ha möjlighet att läsa tyska, ty de veta, att en mycket stor procent av den litteratur, som de sedermera skola läsa, när de komma in vid tekniska högskolan — enligt uppgift ungefär 90 % — just är skriven på tyska. De äro rädda för franskan. På det stadiet tro alla pojkar, att franska är betydligt svårare än tyska och engelska. De göra alltså på det sättet att de läsa de där tre ämnena — ett ämne onödigt — tillvälja tyska och slippa på det sättet franska. Frågan är då: hur skall man bära sig åt för att få dem att läsa franska? Det går tydligen inte med den där tvångslinjen. Saken är ganska enkel. Man gör helt enkelt på det sättet, att man för dessa lärjungar tillskapar kombinationen fysik, kemi och tyska. Då kunna de välja franska såsom tilläggsämne. Detta äro de icke så rädda för av den anledning att när de ha franska som tilläggsämne, kunna de välja bort den, ifall de icke orka med den. Däremot önska de ej ha franskan som tillvalsämne, ty då kunna de icke slippa den, ifall de skulle behöva minska sin arbetsbörda. Jag nämner detta bara som ett exempel på hur en åtgärd, som man vidtar på skolans område, icke alltid verkar i den goda riktning, som man själv har åsyftat.

I detta sammanhang vill jag också be herr ecklesiastikministern beakta, att flera kompletteringar i fråga om ämneskombinationer nog skulle behövas, framför allt på latinlinjen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wallén: Herr talman! Då jag för min del kommer att rösta för reservationen, kan jag icke undgå att ge några skäl för denna min hållning.

Jag vill då först till motionären herr Anderson i Norrköping säga, att hans ställningstagande förvånat mig något. Han liksom jag har ju den uppfattningen, att Kungl. Maj:t bör vara Kungl. Maj:t och att Kungl. Maj:t bör ha någonting att säga till om, men då bör man väl icke i en fråga som denna genast ingripa och försöka att med riksdagens makt ändra en förordning, som Kungl. Maj:t utfärdat.

För övrigt vill jag som praktisk människa säga, att jag finner de av ecklesiastikministern vidtagna åtgärderna synnerligen välgrundade. Det är icke tu tal om att icke svenskarna i fråga om språk äro långt efter en hel del andra folk. Skolan har väl hittills givit en språkundervisning, formellt och även kanske i skriftligt avseende rätt så välgrundad, men när man ute i praktiska

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
 livet träffar svenskar, så kommer man snart underfund med att de äro ganska bakom i språkkunskaper. Utvecklingen länderna emellan har dock gått därhän, att man nästan dagligen måste träffa folk, som tala andra tungomål, särskilt om man sysselsätter sig med affärsverksamhet, som också är en av de största näringarna för Sverige.

Jag tror därför, att man i stället för att inskränka på språkundervisningen borde försöka att allt mer och mer utveckla denna särskilt på bekostnad av matematiken. Jag tror för min del, att vi böra icke bara ha tyskan som språk nummer 1, samt engelskan också på en framstående plats och franskan i samma klass — d. v. s. de tre kulturspråken — utan vi böra allt mer och mer övergå till att lära även ryska, italienska och spanska.

Herr Lindman har jag mycket svårt att förstå. Han hade i Italien funnit sig komma väl till rätta med engelska. Herr Lindman och jag ha väl umgåtts i olika kretsar i Italien förstår jag, ty jag måste använda mig av franska, i fall jag skulle göra mig någorlunda förstådd. Samma är förhållandet i norra Afrika. Där kommer man icke heller långt, efter min erfarenhet, med engelska, man måste allt använda franska, i fall man icke förstår italienska. Jag vill alltså framhålla nödvändigheten av att vi slå in på den väg, som majoriteten av studenterna har nytta av, och icke göra så, att vi utbilda dem för speciella högskolor, ty mina herrar, det är icke många av studenterna för närvarande, som få plats på den lärda banan. Vi behöva dem såsom vanliga medborgare i handel och näringar *utan* högskolebildning, i fall flertalet av dem skall kunna komma till nytta.

Samtidigt som jag yttrar mig härom, vill jag också passa på tillfället säga ett par ord om studentexamen, eftersom herr Wohlin motionerat i denna fråga. Det är med förlov sagt en vedervärdighet att se det nuvarande systemet. Man sätter studentexamen såsom ett alldeles speciellt högt mål, och man nära på vill göra den till gräns mellan bildade och obildade människor. Jag måste själv säga, att en av de svåraste veckorna för mig var den tid, när jag skulle upp i studentexamen, och jag glömmer aldrig den nervositet, som behärskade mig. Jag vill också säga, att som lärare har jag varit i tillfälle iakttaga det samma, och även som fader har jag sett samma förhållande. Jag tror, mina damer och herrar, att vi få tänka på att i någon mån reformera denna falska uppskattning, som vi ha i Sverige. Studentexamen bör så fort som möjligt tagas bort i nuvarande form, så mycket mera som det är beklämmande, när man ser, hur en och annan kuggad adept nära på stämplas som mindervärdig, trots att nervositeten varit det avgörande för att han icke klarat studentexamen, ehuru han f. ö. är lika bra eller bättre än mängen som lotsat sig genom denna egendomliga examen.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr **Andersson** i Ovanmyra: Herr talman! Herr statsrådet Engberg sade i sitt stora inledningsanförande här, att han befann sig i den lyckliga belägenheten, att han icke var någon skolfux. Jag får säga, att även jag befinner mig i samma lyckliga predikament. Jag är kanske ännu lyckligare, ty jag är varken filosofie kandidat eller konsul, utan jag är bara en bonde, som tänker att på denna sak anlägga några rena bondeförståndssynpunkter, som jag här i största korthet skall bedja att få anföra.

Det har ju här, särskilt av herr Holmdahl, betonats, att utskottet har varit tämligen överens om själva sakfrågan, och det är endast en gradskillnad i fråga om formerna, hur det skall sägas ut. Utskottet har använt en litet mera markant form och gjort ett uttalande i klämman, under det att reservanterna mera stuckit in sin mening i själva motiveringen.

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)

När det nu i alla händelser förhåller sig på det sättet, som även här förut relaterats, att sympatierna äro så avgjort för engelskan och mot franskan, så att det belöper sig till hela tusentalet av väljare på det förra språket, under det att det är bara ett tjog på det senare, tycker jag, att bara detta är ganska betecknande för hur det ligger till på detta fält. Jag vill som bonde draga den konklusionen av dessa statistiska siffror, att i en sak, där erfarenheten och allmänna opinionen talar ett så tydligt språk som vad här är fallet, borde riksdagen redan nu kunna ge en klar fingervisning om hur det bör vara och hur det bör ordnas.

Statsrådet sade, att det här har blivit en politisk fråga. Jag vill för min egen del säga, att det är alls ingen politisk fråga; det är bara en rent praktisk fråga i anknytning till levande livets förhållanden. Herr statsrådet kom med en liten humoristisk jämförelse och talade om »herr Holmdahls allmänna smörgåsbord» till skillnad mot statsrådets »dietiska linjer». Men herr statsråd, vår ungdom är väl ändå inte en samling sjuklingar, som skola tvångsmatas med sked. Om man skall draga ut konsekvenserna av herr statsrådets resonemang, skulle man lika gärna kunna säga ungefär så här: Vill du icke ha ricinolja gosse, så skall jag proppa i dig den. Det kan ju icke hjälpas, att ett ämne för mängden är av den art, att man har en liknande motvilja emot det. Man tycker, att när det så förhåller sig, man icke bör gå alltför bröstgänges till väga. Jag vill gärna tro, att statsrådet fortfarande har sitt gamla demokratiska sinne kvar, och jag vill fråga, om han tycker, att det är i stil med demokratisk anda att gå på dessa tvångsvägar, när man därmed enligt min mening icke skapar någon som helst effekt. Jag känner fullt väl från min lilla korta studietid, hur det förhåller sig med ämnen, som man icke tycker om. Kunskaperna resa sin kos ganska snart, och man har ingen eller ringa behållning av dylika studier, under det att det, som man har verkligt intresse för, sitter i och blir befruktande för hela livet.

Jag vill icke alls bestrida, att det kan vara gott att ha kunnighet både vad det gäller språk och alla möjliga andra ämnen. Det kan vara saker, som man kan ha nytta av för framtiden. Men å andra sidan tror jag, att den språkliga mångkunnighet, som herr Wallén t. ex. gör sig till talesman för, är nog ändå icke av det mera behöfliga slaget, åtminstone allmänligen sett. Det må vara bra för en hel del, som ha håg och fallenhet därför, och jag tror, att de nog i mån av tillfälle och möjlighet kunna tillgodogöra sig denna mångkunnighet, men här få vi lov att se på det vida fältet och på saken i stort, och jag tror, att för det stora flertalet av våra lärjungar är det säkerligen mycket bättre att lära sig ett par språk riktigt ordentligt än att slarva med fem, sex, sju stycken.

Jag skall icke uppta tiden längre med detta spörsmål. Jag vill bara säga, att jag tycker, att regeringen och statsrådet Engberg icke böra alltför djupt taga den direkta admonition, som inrymtes i utskottets förslag, om det nu blir andra kammarens beslut. Svårare saker tror jag nog de få svälja än denna.

För mig återstår endast att säga som en huvudpunkt, att en anpassning efter det praktiska livets krav är ingenting annat än en tillbörlig åtgärd. Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter att för kort genmüle hava erhållit ordet yttrade härefter

Herr **Wallén**: Herr talman! Jag vill bara för den siste ärade talaren påpeka de erfarenheter, som jordbrukarna gjort, då dessa erfarenheter tala för att jordbrukarna böra tillvarataga sina språkliga intressen icke minst då det

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
gäller handelsintressen och handelsavtal. Erfarenheten talar ett tydligt språk, och vi böra icke motarbeta utvecklingen, så mycket mera som vi även ha intressen inom den språkgrupp, som utskottet icke vill vara med om att tillgodose. Jordbruket behöver sannerligen *egna* kunniga talesmän.

Herr **Andersson** i Ovanmyra, som nu erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag ville bara säga till herr Wallén, att en bonde klarar sig utan franska ganska gott.

Vidare yttrade:

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att få giva några korta repliker till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, som var vänlig ägna någon uppmärksamhet åt det anförande, som jag nyligen hållit. Jag skall taga upp punkt för punkt vad han yttrade om detta mitt anförande.

Först anförde herr statsrådet, att han förstod icke, hur jag såsom förklaring till den olika formuleringen av moment b och c — alltså i fråga om språken och matematiken — kunde stå för det påståendet, som här gjorts, att när det gällde språken behövdes icke några utredningar. Han anförde såsom ett exempel på vad som behövde utredas frågan om det skall vara fem eller eventuellt tio elever för att eleverna skola få välja språk.

Jag vill säga, att läroverksstadgan, såväl den av år 1928 som den av år 1933, har ju då det gäller undervisning i tillvalsgrupp fastställt som normaltalt siffran fem, och jag kan icke tänka mig, att det i själva verket kan vara fråga om något behov av en utredning på denna punkt, när man genomgående här har siffran fem såsom minimal för att undervisning skall anordnas i en tillvalsgrupp. En utredning av den frågan torde icke vara behövlig.

Men så var det en annan fråga, som herr statsrådet menade behövde utredas, och det var frågan om återverkningarna beträffande linjernas typ. Beträffande den saken vill jag säga, att jag icke med mitt yttrande har gjort gällande, att man omedelbart redan nästa läsår skulle göra en sådan ändring. Därvid får man taga hänsyn till helt andra omständigheter än dem, herr statsrådet åsyftade. Det beror på att lärarna nu äro anställda med tanke på nu gällande timplaner och regler för ämnesval, och det kan icke i en hast justeras om. Vad själva återverkningarna beträffar, så vet jag icke, att det förekommit någon sådan utredning, innan 1933 års stadga genomfördes och det system, som därmed fastslogs beträffande de fasta språken. Den frågan var icke utredd i läroverksakkunnigas betänkande eller på något annat håll, utan stadgandet kom omedelbart utan föregående utredning.

Så satiriserade statsrådet över mitt resonemang, då jag anförde vissa motiv för att engelskan borde kunna få göras till fast språk jämväl på latingymnasium, om tillräckligt antal elever anmälde sig. Han satiriserade över resonemanget, att eftersom engelskan är det andra språket i de svenska läroverken skulle, när man utesluter tyskan, det ligga i denna omständighet ett skäl för att låta eleverna också välja engelska, och han framhöll, att med ett dylikt resonemang borde man egentligen komma fram till att tyskan i första hand skulle bli fast språk. Den frågan trodde jag, att jag tillräckligt utförligt var inne på i mitt första anförande. Jag påpekade ju, att alla parter varit eniga om att för att man skall få en mera omfattande språkbildning vid våra läroverk är det nödvändigt att begynnelsespråket icke göres till fast språk. Detta äro vi alldeles ense om, och enligt min mening är detta något av det väsentligaste vi vunnit genom den nya stadgan. Det är en bestående vinning, hur

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
man än ställer sig till frågan om engelskan eller franskan. Ty tack vare 1933 års stadga ha vi under alla förhållanden fått garantier för att ungdomen kommer ut med någorlunda grundliga kunskaper i två språk. Emellertid skall jag med anledning av att herr statsrådet satiriserade över mitt resonemang tillåta mig att till kammarens protokoll läsa upp några satser ur läroverks-sakkunnigas betänkande, vilka enligt min mening ha en viss tyngd. Under alla förhållanden står det kvalificerad fackkunskap bakom orden. De lyda på följande sätt — det gäller frågan om franska eller engelska språket som fast språk: »Det franska språket erbjuder lärjungarna genom sitt jämförelsevis rika formsystem och framför allt genom sin svåra och därmed mera tidskrävande syntax betydligt större svårigheter än engelskan, och dessa svårigheter göra sig just i fråga om skrivningarna i särskild grad gällande. Om därför nödig färdighet i fransk skrivning skall kunna vinnas under de två år, som stå till förfogande härför, måste undervisningen läggas så, att den grammatiska träning, som blir ofrånkomlig för att önskat resultat skall kunna nås, kommer att menligt inverka på andra och lika viktiga kursmoment» — särskilt då naturligtvis på den praktiska färdigheten i språkets användande. »Vidare», fortsätta sakkunniga, »talar den ordningsföljd, vari språken inträda i undervisningen vid läroverken, till förmån för engelskan som fast språk. Lärjungarna äro väsentligt bättre rustade att i engelska prestera de skrivningar, som tillkomma ämnet såsom fast språk.» Jag har velat till kammarens protokoll anföra dessa ord ur sakkunnigas betänkande med anledning av det nämnda momentet i statsrådets yttrande. De utvisa åtminstone, att man på fackmannahåll tillmäter just det resonemang jag förde en viss betydelse.

Statsrådet uttalade sin förvåning över att 1927 års skolbeslut måtte vara nära nog heligt för mig. Nej, herr statsråd, det är icke alls fallet. Däremot har jag den uppfattningen, att den enda riktiga och sunda principen är, att sedan statsmakterna beslutat en så genomgripande skolreform som den som kom till stånd år 1927, man bör låta denna stå orörd i sina grundprinciper, vilken mening man sedan må ha om detaljerna. Och när statsrådet åberopar som försvar för 1933 års stadga, att man icke bör ändra en ny stadga alltför snart, menar jag, herr talman, att 1928 års läroverksstadga, som framsprang ur riksdagens beslut år 1927, hade bort få åtnjuta till sitt försvar precis samma synpunkter som 1933 års stadga nu enligt statsrådets uppfattning. Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! När min namne herr Andersson i Ovanmyra presenterat sig såsom »bara en bonde», kanske det kan gå an för mig såsom bonde i rätt nedstigande led — fastän icke bonde till professionen för närvarande — att också säga några ord i denna fråga. Det är alldeles självklart, att jag icke kan giva mig in på sådana dialektiska finesser, som här från både den ena och den andra sidan presterats. Jag skall i stället framhålla en del annat.

Jag vill då först understryka, att herr Holmdahl i sitt sista anförande konstaterat, att det av vissa skäl icke kan vara frågan om en ändring redan nästa år. Av detta yttrande måste man väl, så vitt jag förstår, draga den konklusionen, att det icke heller är av behovet påkallat, att kammaren följer statsutskottets förslag, som just avser, att man skall gå raskare fram än reservanterna vilja göra. Reservanterna ha velat ha fram en liten väntetid, och eftersom en sådan nu är erkänd av herr Holmdahl som nödvändig, förmodar jag, att reservanternas ståndpunkt också måste anses vara riktig.

Herr Andersson i Ovanmyra — och många med honom här — efterlyste demokratin i detta sammanhang. Hör nu, gode herrar och svenske män,

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
 — om jag får begagna ett sådant uttryck — skulle man utgå ifrån att ingen annan undervisning skulle ske än den som vederbörande adepter själva ville ha, tror jag nog, att vi skulle ha stått oss ganska slätt och icke varit så långt komna i kulturellt hänseende som vi äro nu. Litet riktlinjer ovanifrån måste det nog vara. Och jag går så långt, att jag säger, att om riksdagen såsom representant för demokratin skulle peka på den ena detaljen efter den andra i den för tillfället gällande läroverksstadgan, skulle vi nå ett helt annat sakers tillstånd. Vi skulle komma till den rena, rama anarkien. Det hela skulle bli beroende på de tillfälliga maktförhållandena i riksdagen. Tro kammarledamöterna, att ett sådant sakernas tillstånd skulle vara lyckligt? Jag tror det icke, och detta är en av de huvudsakliga anledningarna till att jag ställt mig på reservanternas sida.

Så måste jag säga till min namne herr Andersson i Ovanmyra, att när han förklarade, att en bonde reder sig utan franska, hade jag nästan väntat, att han tagit med tyskan och engelskan också. Det må vara sant som han sade, att det kan gå, om man uteslutande ägnar sig åt att vara bonde i den ursprungliga och trängre bemärkelsen. Men när det är så, som herr Wallén påpekat, att även lantbrukarna numera måste skaffa sig vidare överblick och möjlighet att påverka förhållandena på ett annat sätt än de tidigare gjort, tror jag det är ganska nyttigt med språkkunskaper. För resten, herr Andersson i Ovanmyra, det är många, som härstamma från bönder, som måste söka sig en annan verksamhet här i livet. Det finns montörer för stora, svenska världsfirmor, som måste kunna behärska 5 à 6 språk, om de överhuvud taget skola vara användbara. Jag vill tillägga, att inom den branschen är det en hel del, som skulle ha mycket stor nytta av att kunna litet franska eller hellre litet spanska för att kunna reda sig överhuvud taget i de sydamerikanska länderna. Det finns i ett fall, som jag känner, en person, som lagt ned åtskilligt med arbete på att verkligen kunna fylla sin uppgift som resande montör i firmans tjänst, och fastän han bara är arbetare, behärskar han ändå flera språk. Bördan av litet kunskap är nog icke så tung. Jag tycker för min del, herr talman, att man härvidlag skulle kunna ge sig till tåls och se, hur den nya läroverksstadgan verkar. Jag tillåter mig yrka bifall till reservationen.

Herr Lindskog: Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten utan hänvisa till de tunga, sakliga inlägg, som här gjorts av herrar Holmdahl, Sefve, Lindman och Andersson i Ovanmyra. Emellertid vill jag blott påpeka, att skillnaden mellan reservationen och utskottets utlåtande i sak är egentligen ingen. Det är uppenbart, att både reservanterna och utskottsmajoriteten ha samma uppfattning om nödvändigheten av att ändringar genomföras på de två punkter, som det här är fråga om, nämligen beträffande språken och matematiken, och om herrarna hörde anförandet av herr Jonsson i Eskilstuna, som talade för reservationen, måste herrarna ha märkt, att han med mycket stor skärpa krävde ändring på dessa två punkter. Såvitt jag förstår var hans anförande i tonen väl så skarpt som herr Holmdahls. Han begärde och väntade ändringar. Nu menar jag, att det i själva verket blott är en skillnad i uttryckssättet. Vad utskottet säger i klämman, säga reservanterna i motiveringen. Dessutom lämna reservanterna i vissa avseenden ett visst spelrum åt Kungl. Maj:t. Det är därför jag med det allra största intresse lyssnat just till vad herr ecklesiastikministern haft att anföra. Om jag av hans anförande hade blivit övertygad om att han hade ett starkt intresse av att verkligen genomföra ändringar på ifrågavarande två punkter, hade jag ansett det tämligen likgiltigt, vilken väg riksdagen valde — utskottsmajoritetens

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
eller reservanternas — men då jag tyvärr icke blivit övertygad av hans anförande, att han verkligen har ett levande intresse för ändringarna i fråga, ber jag för min del att få yrka bifall till utskottsmajoritetens hemställan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Engberg**: Herr talman! Jag begärde ordet för att till min ärade vän herr Andersson i Ovanmyra ge en kort replik.

Han frågade med någon anstrykning av förakt i rösten, vad man egentligen hade för nytta av franska. En bonde behövde inte lära sig franska. Repliken har delvis redan givits av herr Anderson i Råstock, då han erinrade om, att då borde ju herr Andersson i Ovanmyra dekretera detsamma även om tyska och engelska.

Jag förstår inte, vad meningen är med att ge uttryck åt detta förakt för det franska språket, det språk, som talas av Europas största och sundaste bondeklass. Jag är förvånad över att detta förakt kommer just från herr Andersson i Ovanmyra. För övrigt får han inte bli ledsen på mig, om jag säger en sak till.

Det finns en viss fara för oss allesammans, att vi falla offer för något, som redan Schopenhauer på sin tid satiriserade över, nämligen att vi en smula kokettera med våra egna utanverk. Jag gör det ibland och herr Andersson i Ovanmyra gör det ibland. Jag tror inte vi skola driva den sporten för långt, och vi driva den verkligen för långt, om vi kokettera med egenskapen att vara bondpojke eller bonde. Låt en dylik egenskap vara vad den är utan att göra något särskilt väsen av den. Den motiverar inga yttre åthävor.

När jag lyssnade till herr Lindskog, rann mig i minnet ett ställe av Wilamowitz-Moellendorffs berömda biografi över Platon. Han säger där, att det är många, som uppmanat honom att göra en översättning av Platons skrifter, men att han alltid svarat: »Därtill kan jag grekiska allt för bra.»

På herr Lindskogs fråga, varför jag icke givit besked om vad jag tänker göra, kan jag med en viss lätt ändring av Wilamowitz' ord svara: den omständigheten, att jag icke gjort något uttalande om vad jag kommer att göra, beror därpå, att jag känner herr Lindskog alltför bra.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Weijne begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1 av utskottets förevarande utlåtande nr 103, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda punkt fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nej-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Anderson i Norrköping, va-

Ang. arvoden åt extralärare m. fl. vid de allmänna läroverken. (Forts.)
dan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 77 ja och 92 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Punkterna 2—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4.

Å föredragningslistan fanns vidare upptaget statsutskottets utlåtande, nr 104, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt vissa lärarinnor, som på grund av folkskoleväsendets omorganisation förlorat sin anställning, m. m., dels ock Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 137, gjorda framställning angående ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. ersättning åt lärarinnor vid enskilda läroanstalter. *Punkten 2*, angående ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 137 av åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att dels besluta, att nu gällande bestämmelser i fråga om ersättning i de hänseenden, som av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1934 angivits, till lärarinna i övningsämne vid enskild högre flickskola skulle hava tillämpning jämväl å lärarinna i övningsämne vid högre goss- eller samskola; dels medgiva, att enahanda rättigheter och förmåner med avseende på överflyttning i statstjänst och ersättning för mistad arbetsinkomst, som tillerkänts lärarpersonalen vid de statsunderstödda enskilda läroanstalter, vilkas verksamhet nedlades eller inskränktes till följd av den år 1927 beslutade omorganisationen av det högre skolväsendet, finge tillkomma lärarpersonalen vid Västerås högre elementarläroverk för flickor jämväl i den mån som verksamheten vid sistnämnda läroanstalt kunde komma att lida inskränkning till följd av den av 1930 års riksdag beslutade omorganisationen av högre allmänna läroverket i Västerås; dels medgiva att till förra lärarinnan i de förberedande klasserna vid Ystads högre läroverk för flickor Bertha Ekedahl finge för tiden den 1 juli 1934—den 31 december 1939 utgå ett understöd med 1,500 kronor för år räknat; dels ock till beredande av ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra förslagsanslag av 47,200 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag

- a) besluta, att — — — lika med Kungl. Maj:t — — — samskola;
- b) medgiva, att — — — Västerås;
- c) medgiva, att — — — understöd med 1,300 kronor för år räknat; och
- d) till beredande — — — extra förslagsanslag av 47,000 kronor.

Ang. ersättning åt lärarinnor vid enskilda läroanstalter. (Forts.)

Vid denna punkt hade reservation anmälts av herrar förste vice talmannen *Olsson, Oscar Olsson, Bergström, Svensson* i Grönvik, *Jonsson* i Eskilstuna, *Norsell, Högström, Olofsson* i Digernäs, *Andersson* i Ovanmyra och *Weijne*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

- a) avslå Kungl. Maj:ts förslag i vad detsamma avsåge rätt till ersättning åt lärarinna i övningsämne vid högre goss- eller samskola;
- b) medgiva, att — — — i Västerås;
- c) medgiva, att — — — år räknat;
- d) till beredande av ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra förslagsanslag av 45,500 kronor.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr Weijne: Herr talman! Vid denna punkt är av tio av statsutskottets ledamöter fogad en reservation. Jag skall be att med några ord få motivera vår ståndpunkt.

Vid 1927 års skolbeslut var en av de bärande tankarna, att man skulle öppna realskolorna också för flickor. Följden av detta blev, att i vissa samhällen, framför allt mindre, löpte de privata flickskolorna risken att bli avfolkade. Riksdagen vidtog då i konsekvens härmed den åtgärden, att man lämnade understöd åt dessa lärarinnor och gav dem viss företrädesrätt till andra tjänster.

I det förslag, som här föreligger, har Kungl. Maj:tt velat utsträcka denna rätt till goss- och samskolor, och det är ett aktuellt fall i Stockholm, nämligen Almquistiska skolan, som beslutat nedlägga, som har föranlett Kungl. Maj:ts framställning i detta avseende.

Då det nu emellertid är ganska lätt att konstatera, att när ett gossläroverk blir samläroverk och flickorna där kunna få en billigare och efter mångas förmenande också bättre undervisning, de privata flickskolorna måste se sitt elevantal minskas, är det däremot svårare att leda i bevis, att här i Stockholm 1927 års skolreform har medfört eller kraftigt medverkat till Almquistiska skolans nedläggande. Skolöverstyrelsen yttrar sig mycket tveksamt på den punkten och menar, att det kan anföras visst stöd för att 1927 års skolbeslut har medverkat. Skolöverstyrelsen säger bland annat, att Almquistiska skolan har i hög grad byggt på sina förberedande klasser. Efter 1927 ha föräldrarna i stor utsträckning satt sina barn i folkskolor, och därigenom har så att säga det naturliga tilloppet till Almquistiska skolan blivit mindre. Vidare anför skolöverstyrelsen, att man här i Stockholm har upprättat realskolor för flickor på två ställen, nämligen vid högre allmänna läroverket för flickor och vid statens normalskola för flickor. Jag ber emellertid att få fästa uppmärksamheten på, att båda dessa läroanstalter ha fyraårig realskola, och då Almquistiska skolan har femårig realskola är det tämligen svårt att kunna peka på, att just dessa två läroanstalter, som jag nyss nämnde, ha medverkat till avfolkningen. Man kan då, herr talman, med precis samma rätt säga, att det är Stockholms kommunala mellanskola, som har medverkat till att Almquistiska skolans elevantal minskat, ty även vid denna skola mottager man ju väsentligen flickor och har samma organisation som vid de två läroanstalter, som skolöverstyrelsen omnämnde.

Det som för mig är avgörande, då jag haft att taga ställning till denna fråga, är att man här i Stockholm från statens sida så långt ifrån skapat över-skott på klasser i femårig realskola, att raka motsatsen är det verkliga förhål-landet. Här har under de senaste åren — jag skall inte trötta med siffror —

Ang. ersättning åt lärarinnor vid enskilda läroanstalter. (Forts.)
avvisats ett hundratal elever per år från den femåriga realskolan. Då den Almquistska skolan är femårig, kan man näppeligen säga, att de statliga skolorna tagit klientelet från Almquistska skolan, och följaktligen måste anledningen till elevminskningen där vara en annan. Det kan, herr talman, hända, att en av de väsentligaste orsakerna är den allmänna depressionen. Det kan också hända, att förtroendet för privatskolor har minskat även här i Stockholm såsom det i stor utsträckning har skett ute i landet.

I varje fall ha vi reservanter kommit till den meningen, att sambandet mellan 1927 års skolbeslut och nedläggandet av Almquistska skolan inte kan påvisas och i alla händelser inte är så starkt, att man har anledning från statsmakternas sida att ikläda sig nya ekonomiska förpliktelser. Från vår sida ha vi också velat ägna en tanke åt de konsekvenser, som kunna inträda. Det finns andra privata goss- och flickskolor, som kanske inom snar framtid kunna finna det med sin fördel förenligt att nedlägga verksamheten. Staten skulle då stå inför en ny understödsverksamhet, som vi inte vilja vara med om.

Man säger visserligen, att de ekonomiska konsekvenserna inte äro så farliga, därför att man kommer att flytta över eleverna till andra skolor och därigenom göra besparingar på statsanslaget. Det är emellertid svårt att här med någon bestämdhet kunna förutsäga den framtida utvecklingen. Eleverna måste i varje fall undervisas, och om de komma att undervisas på ett för statsmakterna billigare sätt, ja, den saken vet man ingenting om.

Med stöd av vad jag här framhållit ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen, som är avgiven av herr Olof Olsson och nio andra av statsutskottets ledamöter.

I detta anförande instämde herrar *Jonsson* i Eskilstuna och *Andersson* i Ovanmyra.

Herr Holmdahl: Herr förste vice talman! Jag måste först säga några ord om själva innebörden av den kungl. proposition, som behandlas i statsutskottets förevarande utlåtande.

Denna kungl. proposition innebär i själva verket endast, att den ersättning, som efter av riksdagen fastställda grunder skall av statsmedel utgå till lärarinnor vid enskilda skolor, även till övningsämneslärarinnor, här i ett bestämt fall, nämligen då det gäller Almquistska skolan, må få utgå jämväl till övningsämneslärarinnor vid goss- och samskolor. Alltså, frågan har denna helt begränsade räckvidd i statsverkspropositionen.

I den nämnda skolan finnas två övningsämneslärarinnor. Den ena blir pensionerad 1935 och den andra 1936. För nästa budgetår skulle behövas 1,500 kronor, och detta belopp minskas för det följande budgetåret, då den ena av lärarinnorna, som jag nämnde, blir pensionerad i slutet av läsåret 1935.

Det är alltså en fråga av mycket liten ekonomisk räckvidd, och alla humana skäl tala för att det understöd, som riksdagen gått in för att bevilja lärarinnor vid skolor, som nedlagts till följd av skolreformen, också skall beviljas dessa.

Nu ha emellertid reservanterna utvidgat frågan och till prövning upptagit spörsmålet, huruvida Almquistska skolans nedläggande överhuvud taget skett under sådana förhållanden, att den bör falla under de bestämmelser, som riksdagen givit om viss ersättning åt lärarinnor, som bli arbetslösa, då skolor nedläggas till följd av skolreformen. Reservanterna ha kommit till den uppfattningen, att det inte finns något åtminstone med säkerhet påvisbart samband mellan 1927 års skolbeslut och nedläggandet av Almquistska skolan. Därför avböja reservanterna Kungl. Maj:ts förslag om ersättning åt dessa ämneslärarinnor, och därmed ha också reservanterna avböjt varje tanke på — i fall

Ang. ersättning åt lärarinnor vid enskilda läroanstalter. (Forts.)

riksdagen skulle bifalla reservationen — att något understöd skall utgå till de lärarinnor, som bli arbetslösa genom att denna skola kommer att nedläggas. Jag blir därför, herr talman, tvungen att med några ord beröra orsakerna till Almquistiska skolans nedläggande.

Skolöverstyrelsen har härom sagt, att när det gäller nedläggandet av skolor i våra större städer, så blir det alltid mycket svårt att till full evidens bevisa, att detta nedläggande står i direkt samband med den nya skolreformen. Det är nämligen uppenbart, att i en stor stad som Stockholm med dess utomordentligt rikt utgrenade privatskoleväsen, där kan det tänkas, att det finnes andra faktorer, som medverkat till minskningen i elevantalet och som nödgat skolan att nedlägga sin verksamhet, än just skolreformen. Det finnes emellertid en konsekvens av 1927 års skolreform, som inverkar praktiskt taget över hela landet och som utan tvivel kan visas stå i direkt samband med Almquistiska skolans nedläggande, nämligen, att genom 1927 års reform blev folkskolan grundskolan för det högre skolväsendet i väsentligt större utsträckning än förut. Detta har visat sig bl. a. däri, att de s. k. förberedande klasserna i privatskolorna i stor utsträckning nedlagts och avfolkats till följd av att barnen i stället gå i folkskolorna. Detta har också visat sig vara fallet i Stockholm. I vanliga fall spelar detta ingen väsentlig roll för en skolas existens, men det är fullkomligt påvisbart, att Almquistiska skolan under en lång följd av år uteslutande rekryterats från sin förberedande skola, och när nu den förberedande skolan här liksom praktiskt taget nära nog överallt i de gamla privatskolorna, avfolkats, så blir detta av en väsentlig betydelse för skolans förutsättningar att kunna existera.

Jag skall tillåta mig, herr talman — jag skall icke trötta med många siffror — jag skall tillåta mig att erinra om, att elevantalet i de fyra lägsta klasserna i Almquistiska skolan åren 1926—1927, alltså samma år som skolreformen beslöts, var 135, medan elevantalet i samma klasser åren 1932—1933, d. v. s. förra läsåret, utgjorde 54. Och i den lägsta klassen utgjorde antalet elever åren 1926—1927 29, medan antalet elever i samma klass åren 1932—1933 utgjorde 6. Det är alltså påfallande, att här har skett en katastrofal minskning i elevantalet i de förberedande klasserna, helt naturligt beroende på skolreformens inverkan i detta hänseende och på grund av att folkskolan blivit grundskola i mycket större utsträckning än tidigare. Då härtill kommer, att denna skola är och sedan gammalt varit beroende av rekryteringen från sin förberedande skola, är det mycket svårt för mig att förstå, att reservanterna vilja underkänna den uppfattningen, att skolreformen bidragit att skapa det läge, vari Almquistiska skolan kommit, och att reservanterna på detta sätt vilja undandraga de lärarinnor, som blivit arbetslösa, det stöd, som riksdagen enhälligt beslutat åt andra lärarinnor i liknande situation.

Nu säger herr Weijne såsom talesman för reservanterna, att det är ganska riskabelt att gå med på Kungl. Maj:ts förslag i detta fall, ty det kunde hända, att det då skulle bli flera skolor, som nedlades och som komme att begära understöd från statsverket, vilket skulle leda till betänkliga ekonomiska konsekvenser. Hur förhåller det sig nu, herr talman, med dessa ekonomiska konsekvenser? Är det verkligen riktigt att resonera så, att staten skall akta sig för att vidtaga åtgärder, som kunna främja nedläggandet av en eller annan privatskola? Mina damer och herrar, motsatsen är fallet. Det är en fördel för staten, både ekonomiskt, statsfinansiellt och skolorganisatoriskt, att en del skolor nedläggas, åtminstone när det gäller våra största städer. Jag vill taga det här föreliggande fallet som exempel. Här har under en följd av år till Almquistiska skolan utgått statsbidrag, som per år belöpt sig till omkring 60,000 kronor. Hur mycket kan nu staten i värsta fall få betala i er-

Ang. ersättning åt lärarinnor vid enskilda läroanstalter. (Forts.)

sättning åt dessa lärarinnor, som nu bli arbetslösa successivt? Ja, om jag räknar i överkant, så blir det på sin höjd omkring 27,000 kronor. Alltså, det belopp, som staten kan få ikläda sig för att understödja dessa arbetslösa lärarinnor, tills de blivit pensionerade, uppgår icke till hälften av det årliga belopp, som staten under en lång följd av år utbetalat i statsbidrag till denna skola. Det är alltså från statsfinansiell synpunkt en uppenbar fördel, om skolan blir nedlagd, eftersom staten då slipper ifrån denna utgiftspost på 60,000 kronor.

Nu kan man visserligen säga, att denna summa icke i hela sin utsträckning är att anse som en besparing, men när det gäller Almquistiska skolan tror jag för min del, att man till allra största delen kan betrakta summan som en besparing, ty flertalet av dessa lärjungar från denna skola ha flyttat över till andra privatskolor och fylla ut klassavdelningar där, och säkerligen kommer det icke av denna anledning att behövas en enda parallellklass till i statliga eller allmänna skolor i Stockholm.

Om det alltså förhåller sig på det sättet och det här skulle uppkomma en ren besparing, då frågar jag, om det verkligen är motiverat att här uttala förhågor för att ett bifall till utskottets och Kungl. Maj:ts förslag skulle medföra, att enskilda skolor komma att lägga ned sin verksamhet för att få åtnjuta förmånen av ifrågavarande understöd. Jag vill, herr talman, påpeka, att denna förmån från lärarkårens sida måste anses vara verkligt minimal. Det kan aldrig vara ett intresse för lärarkåren vid en privatskola, att denna nedlägges, ty då bli lärarinnorna, om de äro under 50 år, tack vare dessa understödsbestämmelser, förflyttade till andra läroverk och få kanske flytta från Stockholm eller Göteborg eller vilken stad det nu är fråga om, något som lärarpersonalen icke betraktar som en förmån. Efter fyllda 50 år ha lärarinnorna visserligen rätt att få ersättning, men de få ingalunda en ersättning, som motsvarar hela deras arbetsinkomst utan endast motsvarande två tredjedelar av denna och detta först efter prövning i varje särskilt fall. Alltså, fördelen av skolans nedläggande är för de vid skolan arbetande krafternas vidkommande i verkligheten ingen alls, men som jag uppvisat är, mina damer och herrar, fördelen från statens synpunkt av ett dylikt nedläggande i vissa fall alldeles påtaglig.

Jag vågar påstå, att det skulle vara mycket beklagligt, om riksdagen inte bifaller Kungl. Maj:ts förslag utan går på reservationen och detta just därför, att den koncentration och den rationalisering av det privata skolväsendet, som man år 1927 ansåg som ett önskemål, den skulle dämpas upp, om man nu plötsligt begär, att det skall vara till full evidens bevisat, att skolreformen varit avgörande för en skolas nedläggande. Det erkändes av herr Weijne, och jag tager fasta på den saken, att detta verkligen är för mycket begärt. Man kan icke när det gäller de stora städerna, leda något dylikt i bevis, men jag hemställer till kammarens bedömande, huruvida det verkligen är klokt att genom dylika restriktiva tolkningar av dessa bestämmelser hindra en naturlig koncentration och rationalisering av privatskolväsendet, vilken från skolorganisatorisk synpunkt är önskvärd och från statsfinansiell ståndpunkt i allmänhet kommer att medföra direkta besparingar.

Till sist, herr talman, vill jag också anföra en annan synpunkt, nämligen vad jag skulle vilja kalla den rent humana synpunkten i detta fall. Riksdagen har icke föreskrivit, att en skola för att få tillgodogöra sig de skyddsbestämmelser, som statsmakterna beslutat, skulle träda i tillämpning vid nedläggandet av en skola i anledning av den nya skolreformen, skall underställa detta spörsmål Kungl. Maj:ts prövning, innan skolan fattar sitt beslut om verksamhetens nedläggande. Det finnes överhuvud icke någon form bestämd,

Ang. ersättning åt lärarinnor vid enskilda läroanstalter. (Forts.) enligt vilken en sådan skola skulle kunna komma och begära hos Kungl. Maj:t eller skolöverstyrelsen att få en dylik sak prövad. När en skola ser sin ekonomi försämrad och sitt elevantal förminskas, när skolan med anledning härav tvingas att fatta sin position och därvid finner det riktigt att nedlägga skolan — det vore att handla i full överensstämmelse med andemeningen i 1927 års stora skolreform — ja, då finnes det ingen annan form, varigenom skolan kan få detta sitt beslut auktoriserat, än att lärarinnorna komma in med ansökningar om ersättning eller överflyttning till andra skolor.

När frågan ligger till på det sättet — och denna ställning är typisk för alla privatskolor i de stora städerna — då är det ganska beklagligt från rent humanitär synpunkt, att när en skola beslutat nedlägga sin verksamhet, en del lärarinnor, som under en lång följd av år troget skött sin lärarplats i skolan, plötsligt skola se sig berövade sin arbetsinkomst och icke få den ersättning, som staten i andra fall utbetalar åt lärarinnor, som fyllt 50 år. Jag tycker, ur synpunkten av att visa hänsyn mot dessa lärarinnor och i betraktande av att skolan fullt lojalt och enligt min mening på goda grunder beslutat nedlägga verksamheten, att dessa omständigheter borde tala för ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag, och med dessa ord anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan i den föredragna punkten.

Häruti instämde herrar *Nylander, Anderson* i Norrköping, *Lithander* och *Anderson* i Råstock.

Herr Weijne: Herr talman! Det är klart, att det alltid är lätt att tala för den ståndpunkten, som vill vara humanast och det är klart, att det är humanast, om staten på fler och fler områden, där det gäller den privata verksamheten, vill ingripa och stödja dem, som bli arbetslösa vid den privata verksamhetens avbrytande. Frågan är om man är beredd att taga konsekvenserna därav och om man här, utan att betänka sig, skall taga ytterligare ett steg i den riktningen. Vi få nämligen komma ihåg att även om dessa skolor äro statsunderstödda äro de dock till sin läggning privatskolor.

Herr Holmdahl argumenterade ungefär så här. Den här skolan kostar staten 60,000 kronor, lägga vi ned den slippa vi med att betala högst 27,000 kronor och därmed är allt väl. Den kommer icke att kosta oss någonting praktiskt taget i fortsättningen. Jag ber att få taga fasta på dessa 27,000 kronor. Det gäller, som sagt, 27,000 kronor och icke 1,500 kronor, som man möjligen skulle kunna tro av utskottets utlåtande. Jag tror emellertid att kammarens ledamöter ha klart för sig, att eleverna i denna skola böra undervisas under alla förhållanden. De komma således till andra skolor. Här i Stockholm har det rests krav på nya läroverk. Jag ber att få erinra om att riksdagen i år fattat beslut om upprättandet av ett nytt läroverk i Bromma. Man har vidare omorganiserat Nya elementarskolan. Följaktligen ikläder sig staten nya kostnader för undervisning av Stockholms eleverna. Är det så, att det på det privata skolväsendets område är önskvärt med koncentration och högre elevantal i klasserna, bör man från Kungl. Maj:ts och skolöverstyrelsens sida göra en utredning. Om icke mitt minne sviker mig så har ju riksdagen skrivit i en liknande fråga. Befinnes det efter en sådan utredning, att man kan vinna koncentration och en verklig besparing, har jag för min del ingenting att invända mot, om man vill stödja dem, som genom en direkt av staten företagen koncentration bliva arbetslösa. Men det är ett sådant direkt sammanhang, som icke här kan påvisas.

Jag ber ännu en gång att få fästa uppmärksamheten vid att den statens skola, som konkurrerar med den här nedlagda skolan, nämligen den femåriga

Ang. ersättning åt lärarinnor vid enskilda läroanstalter. (Forts.)
 realskolan, aldrig har kunnat taga emot alla inträdessökande utan avvisat något hundratal varje år. Jag vet, att det varit ett av de största bekymren bland föräldrarna i Stockholm, huru de skola kunna få in sina barn i den femåriga realskolan. Kan man då säga att staten konkurrerat ihjäl en privatskola av samma typ som den femåriga realskolan, när staten icke på långa vägar i sina egna skolor har kunnat taga emot de inträdessökande? Det är en sak, herr talman, som man också bör tänka på.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Det är alltid vanskligt att giva sig in i debatter om sådana saker som dessa därför att man behärskar icke de tekniska finesser, som kunna åberopas till stöd för den ena eller andra meningen. Men herr talman, då nu herr Weijne så starkt trycker på de ekonomiska konsekvenserna, glömde han dock att tala om, att även den sidan av saken ju har granskats av statsutskottet och de där 27,000 kronorna, som skola utbetalas av staten, bli ju fördelade på flera år. Det är en synpunkt, som man icke bör underlåta att nämna. Dessutom vågar jag påstå, att man ingalunda kan göra gällande att de, som tillhöra utskottsmajoriteten, äro av någon särskilt slösaktig natur, utan tvärtom äro fullt ut lika försiktiga som någonsin herr Weijne och hans medreservanter på den här punkten.

Under min riksdagstid åtminstone har jag från det håll, som jag representerar, alltid fått höra, att vi böra arbeta på att få så stor del av undervisningsväsendet som möjligt förlagd under statens regi. Här har man tagit ett steg i den riktning, som man slog in på år 1927, och man har desslikes lovat att på visst sätt ersätta dem, som så att säga komma i vägen för det steg på reformernas väg, som då togs. Jag skulle vilja lägga kammarens ledamöter på hjärtat, att det omöjligen kan vara riktigt att genom tolkningsfinter komma fram till ett resultat, som innebär någonting helt annat, än vad de, som voro med att besluta om detta löfte vid den tidpunkten, ansågo att löftet innebar. Jag finner icke, att det går riktigt ihop med vad man tidigare gått in för och det verkar stötande på min rättskänsla, om man här, på grund av att en ledamot i skolöverstyrelsen ansett sig böra reservera sig och påpeka att det här finnes en möjlighet att komma undan, också skulle söka att göra det. Det är därför, herr talman, som jag har sällat mig till utskottsmajoriteten och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Jag vill bara säga några ord med anledning av herr Weijnes sista yttrande, däri han upprepar ett argument, som skulle visa att Almquistiska skolan icke nedlagts på grund av skolreformen, ett argument, som redan förekom i hans första anförande. Jag har icke tidigare upptagit detta till bemötande.

Herr Weijne förde ett mycket plausibelt resonemang, att eftersom denna skola har en femårig realskola och man år efter år kan konstatera, att ett stigande antal elever icke kunna få plats i statens femåriga realskolor i Stockholm utan tvärtom måste avvisas, kan man icke gärna påstå, menade han, att nedläggandet av en femårig privatskola på grund av elevbrist står i samband med skolreformen. Jag vill då erinra herr Weijne om något, som säkerligen icke är honom obekant, nämligen att denna skola har haft en särskild undervisningsplan, en särskild organisation, som har skilt den i undervisningshänseende från alla andra skolor i Stockholm. Den har nämligen haft engelskan som begynnelsespråk. Det är alldeles säkert detta förhållande, som har gjort, att skolan har varit beroende av rekryteringen från den förberedande klassen, därför att det har varit sådana föräldrar, som velat att barnen från början skul-

Ang. ersättning åt lärarinnor vid enskilda läroanstalter. (Forts.)

le lära sig engelskan, som satt in sina barn i den förberedande skolan. Därför har skolan också huvudsakligen rekryterats från denna. Genom att skolan har haft engelskan som begynnelsespråk har den icke kunnat tillgodogöra sig detta överskott från andra skolor. För att komma in i denna skola har det krävts, att man gått med på dess säregna organisationsplan, vilket naturligtvis i vissa fall medför risker, ty om eleverna avbryta skolgången högre upp, kunna de icke utan vidare komma in i statsläroverken, som ha en annan språkföljd och andra kurser. Detta är sannolikt delvis förklaringen till avfolkningen. Det låter ganska bestickande, när herr Weijne talar om överflödet av sökande till de femåriga realskolorna, men det kan icke anföras såsom argument för att förklara det faktum, att det är en fatal decimering av eleverna, som i själva verket har ryckt undan grunden för den Almquistiska skolans fortsatta existens.

Jag vill till slut tillåta mig ännu en replik. Jag förstår icke den statsfinansiella klokhet, som säger att denna skola borde lägga om sin undervisningsplan och övergå till den plan, som är gällande för statsläroverkan, om skolans nuvarande undervisningsplan visar sig mindre tilldragande på elevmaterialet. Jag förstår icke, som sagt, det kloka i detta resonemang, som herr Weijne förde i utskottet, ty, och det har jag tidigare framhållit, både från skolorganisatorisk och ur statsfinansiell synpunkt är det önskvärt, att det sker en koncentration, en rationalisering av privatskoleväsendet, och detta kan icke ske på annat sätt än genom enskilt initiativ. När detta beslut att nedlägga denna skola är välgrundat, bör det åtminstone från det allmännas synpunkt hälsas med tillfredsställelse.

Då herr Weijne framhöll, att det är mycket svårare att i statens intresse gå emot humana synpunkter än följa dem, vill jag till sist, herr talman, säga, att jag tycker, att det skulle vara egendomligt om icke riksdagen, när nu såväl skolorganisatoriska som statsfinansiella och därtill humana synpunkter tala för en och samma sak, ville ansluta sig till den saken och alltså i detta fall bifalla Kungl. Maj:ts och utskottets förslag.

Herr *Lindman* instämde häruti.

Herr *Weijne*: Herr talman! Herr Anderson i Råstock talade någonting om löften från 1927. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att staten inte har lovat någonting, när det gäller den typ av skolor, som det nu är fråga om. Bland reservanterna här finnas fyra ordinarie ledamöter av 1927 års skolutskott, nämligen herrar Olof Olsson, Oscar Olsson, Jonsson i Eskilstuna och Andersson i Ovanmyra, och jag tror inte, att man kan misstänka dessa herrar för att springa ifrån sina löften. Det finnes inte något löfte, utan vad det här är fråga om, det är att ge ett nytt löfte.

Till herr Holmdahl vill jag säga, att hans argumentation rörande engelska språket håller streck, då det gäller överflyttning från en skola till en annan, sedan man kommit upp i klasserna, men har ingenting med begynnelsestadiet att göra, och om engelskan hindrat skolan från att få elever, så förstår jag inte, varför man ej har övergått till tyskan som begynnelsespråk.

Slutligen vill jag beträffande de statsfinansiella synpunkterna säga, att visar det sig — det vill jag ännu en gång understryka — att det är fördelaktigt med en koncentration av privatskoleväsendet, bör man vidtaga en sådan med öppna ögon och se, vartill det kan komma att leda i fråga om besparingar. Jag tror icke att det från något håll kan riktas någon anmärkning om det skulle medföra vissa understödsförpliktelser. Ingen kan emellertid säga här med säkerhet, hur mycket man sparar genom denna skolas nedläggande.

Ang. ersättning åt lärarinnor vid enskilda läroanstalter. (Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Weijne, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2 av utskottets förevarande utlåtande nr 104, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda punkt fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppsägningsförfarandet.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nej-propositionen. Herr Holmdahl begärde emellertid rösträkning, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 82 ja och 82 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

I följd härav nedlade herr förste vice talmannen i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter, på anmodan av herr förste vice talmannen, en av sedlarna upptogs ur urnan av fru Gustafson. Denna sedel utvisade nej; och hade kammaren alltså bifallit den vid punkten fogade reservationen.

§ 5.

Ang. inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.

Vid härpå skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande, nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag m. m. ävensom i ämnet väckta motioner begärdes ordet av

Herr Linnér, som yttrade: Herr förste vice talman! För några dagar sedan fördes här i kammaren en långvarig debatt angående ungdomsarbetslösheten, och det saknades då inte röster, som företrädde den meningen, att en av de viktigaste faktorerna, då det gäller att skapa arbetstillfällen, är den svenska exportindustrien. Det lagförslag, som Kungl. Maj:t har framlagt för riksdagen, och som behandlas i utskottets utlåtande, medför otvivelaktigt vissa risker för exportindustrien. Dessa risker ha minskats genom den ändring, som första lagutskottet enhälligt har föreslagit i Kungl. Maj:ts proposition. Emellertid har det funnits utsikter från början att man skulle kunna ytterligare ernå en minskning i dessa risker på det sättet, att man skulle skriva till Kungl. Maj:t om en omläggning av hela denna restriktiva lagstiftning så, att den mot utlänningar riktade lagstiftningen skulle begränsas till vissa områden, där det gäller att skydda sådana substanser, som konsumeras eller eljest äro på särskilt sätt ömtåliga.

Tyvärr har det under ärendets behandling i utskottet visat sig omöjligt att uppnå enighet härom. Det har tvärtom visat sig att även den jämkning i betryggande riktning, som utskottet nu föreslår, skulle riskeras ifall yrkandet om en skrivelse vidhålles. Vi, som ha önskat en mera betryggande lagstift-

Ang. inskränkningar i rätten att förvärva fast egenom m. m. (Forts.)
ning, ha därför måst fränfalla detta önskemål. I detta läge återstår således ingenting annat än att uttala den förhoppningen, att när Kungl. Maj:t handlägger de ömtåliga licensärendena, därvid tages all hänsyn till de för den svenska exportindustrien utomordentligt ömtåliga restriktioner, som det här gäller. Jag tror icke, att det ur någon synpunkt är önskvärt att här ingå på någon detaljerad argumentering härför. Jag skall därför, herr talman, avstå från en närmare argumentation.

Med herr Linnér förenade sig herr *Nylander*.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogs vart efter annat

första lagutskottets utlåtande, nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om bulvanförhållande i fråga om aktier i vissa bolag; samt

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion med förslag till viss ordningsföreskrift i avseende å riksdagsmannaval och kommunala val; och

nr 14, i anledning av väckta motioner med förslag angående beskaffenheten av valsedlar vid riksdagsmannaval och kommunala val.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Härefter föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av väckt motion angående ändringar i kommunallagarna till beredande av skydd för de kommunala skattebetalarna. Därvid yttrade:

Ang. beredande av skydd för de kommunala skattebetalarna.

Herr **Lithander**: Herr talman! I den här föreliggande motionen har jag hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i gällande kommunallagar, att statsingripande möjliggöres vid kommuns vanskötsel av sin ekonomi och till andra sådana åtgärder till de kommunala skattebetalarnas skydd. Utskottet framhåller, att enligt gällande kommunallagar har kommunen rättighet att fatta beslut rörande en hel del saker, som kräva utgifter, ävensom rörande värden av kommunens ekonomi, och att om någon är missnöjd med kommunens sätt att handhava saken, har han rätt att anföra besvär och därmed skapa garanti för att icke kommunen befattar sig med angelägenheter, som icke tillkomma densamma. Det är, herr talman, icke min mening att begränsa kommunens rätt att handlägga dessa ärenden, utan avsikten med motionen är, att man skall söka få något organ, som kan beakta och bevaka de avvikelser från en sparsam förvaltning och ett sparsamt handhavande av skattebetalarnas medel, som kunna förekomma. Det är naturligtvis riktigt, som utskottet säger, att besvär kunna anföras och att man på det sättet kan få rättelse i en speciell punkt, men det är i alla fall begränsat till den tid, inom vilken det skall ske, och det är icke alltid det är så lätt, att med klagomål komma fram så att det har någon sådan inverkan, som motionen avser. Men man kunde tänka sig, att Kungl. Maj:t skulle kunna komma fram med ett förslag, som i större grad än nu är fallet skulle trygga skattebetalarnas berättigade intressen och bereda möjlighet att öva tillsyn över att förvalt-

Ang. beredande av skydd för de kommunala skattebetalarna. (Forts.)
ningen och handhavandet av allmänna medel sker med större försiktighet än som nu understundom är fallet.

Det är icke enbart hos oss, som man kan påvisa, att sådana åtgärder, som i motionen påyrkas, ha varit behöfliga. Man har i Tyskland före den nuvarande regimen kommit till insikt därom, och där fick man sätta till en s. k. kommissarie med vidsträckt ekonomisk befogenhet att ingripa. Jag vill icke säga, att det är den bästa vägen, men det var den väg, som man där fick tillgripa. Även i England har man haft anledning att gripa in, jag skulle kunna peka på West Ham, som var mycket känt på sin tid. Där hade kommunen farit illa fram med sina finanser, och det allmänna fick gripa in. Vi ha också exempel från andra länder, om vi icke vilja speciellt uppehålla oss vid våra egna förhållanden, men det har dock här, det kan icke bestridas, utvecklats en tidigare okänd uppfattning vid handhavandet av allmänna medel. Det är icke den sparsamhet på långa vägar, som är önskvärd.

Utskottet säger, att jag icke ens antytt, på vad sätt eller efter vilka principer ett konstaterande av denna vanskötsel eller ett statsingripande skulle ske. Att konstatera en vanskötsel, det ligger fall för fall tämligen tydligt och klart, när det icke handskas varligt med medlen. Man skulle nog bland de papper, som ha offentlig handlings karaktär, rörande förvaltningen särskilt inom Stockholms stad kunna påvisa, hur utgifterna där stegrats och att det varit önskvärdt, att man med större sparsamhet handhaft medlen. I början av året var det ett sammanträde med Östersunds kommunalmän för att diskutera denna fråga, som bragts på tal i riksdagen. Nog finnes det exempel, som skulle kunna anföras till stöd för motionen, men kan man slippa att draga fram de enstaka fallen i en motion, så gör man det inte. De komma nog fram vid en utredning, om det är så, att riksdagen och Kungl. Maj:t vilja gå in för detta. Jag är säker om att det på många orter i vårt land skulle ha hälsats med gillande och tillfredsställelse.

Om det också inte går att emot ett enhälligt konstitutionsutskott få ett beslut i den av mig angivna riktningen, så är denna fråga dock av den art, att den i en annan form kommer tillbaka, och då får man tacksamt teckna sig till minnes de erinringar, som konstitutionsutskottet nu har givit, så att man vid ett kommande tillfälle undviker de blindskär som finnas för att kunna komma fram till ett bifall av riksdagen.

Herr Hallén: Herr talman! Då denna motion ifrågasätter ett statsingripande mot de svenska kommunerna på grund av förmenad kommunal vanskötsel och fördärvade finanser utan att man ens företer det ringaste bevis för att detta är en verklig företeelse inom den svenska kommunalförvaltningen, så förmodar jag, att kammaren gillar, att konstitutionsutskottet har med avslutning från samtliga partiets sida ansett, att man icke skall ingå i prövning av densamma. Utan ytterligare motivering hemställer jag utan vidare, att vi lämna den åt sitt öde och bifalla utskottets förslag.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Lithander: Herr talman! Så alldeles lös är icke grunden för motionen, fastän man icke gått till någon exemplifiering. Men det kan hända, att den ärade talaren kan bli bönhörd över hövan, om vi i kommande motioner skola draga fram exempel. Det möter inga hinder, men det är ofta så, att man av hänsyn till olika orter undviker att referera vad som i alla fall vid en kommande utredning måste komma till synes. Jag kan emellertid nämna, att det

Ang. beredande av skydd för de kommunala skattebetalarna. (Forts.) står i Svenska Dagbladet den 7 januari i år om ett »märkligt möte i Östersund om måndag på initiativ av landstingsutskott». Det heter där: »Understödtagarandans allt vidsträcktare utbredning och fattigvårdsstyrelsernas möjligheter att bekämpa densamma är ett problem, som kommunerna mer och mer tvingas sysselsätta sig med.» Och det är i mycket hög grad vid dessa utgifter, som ett mindre önskvärt handhavande äger rum. Här står vidare i Svenska Dagbladet den 10 februari i år, att 80 av landets 114 städer ha måst höja skatten avsevärt. Det går den vägen naturligtvis, om man icke är försiktig med de allmänna medlen. Då går det till slut ut över skattebetalarna. Beträffande Tyskland står det i Nya Dagligt Allehanda den 7 december 1933, att i Berlin lever var fjärde människa på understöd. Där har man satt till en kommissarie med vidsträckt fullmakt att söka råda bot på förhållandena, och där har skuldsättningen ökat med en miljard. Berlins skuld är alltså ökad med en miljard mark!

Det är nog många saker, som man skulle kunna taga in i detta referat, men jag skall icke, herr talman, nu betunga kammarens protokoll med det. Vi få väl lov att återkomma till frågan vid ett annat tillfälle.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Föredrogos vart för sig första lagutskottets utlåtanden:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om blodundersökning i brottmål; och

nr 58, i anledning av väckt motion angående bokföringsskyldighet för politiska sammanslutningar m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 9.

Till behandling upptogs nu första lagutskottets utlåtande, nr 59, i anledning av väckta motioner om ändring i lagen om förbud mot politiska uniformer m. m. *Ang. ändring i lagen om förbud mot politiska uniformer m. m.*

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 130, av herr *Meyerhöffer m. fl.* hade yrkats, att riksdagen ville besluta, att lagen den 30 juni 1933 om förbud mot politiska uniformer måtte omedelbart upphävas.

Vidare hade i de likalydande motionerna nr 157 i första kammaren av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* och nr 334 i andra kammaren av herr *Lindman m. fl.* föreslagits, att riksdagen ville besluta visst i motionerna angivet tillägg till nämnda lag.

Motionerna hade hänvisats till lagutskott och behandlats av första lagutskottet.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr Meyerhöffer: Herr talman! Första lagutskottet säger i sitt utlåtande, att förevarande lag varit till nytta. Det går längre än så och säger, att lagen lär alltjämt vara behövlig. Någon som helst motivering för den uppfattningen föreligger icke, antagligen beroende på, att utskottet anser, att

Andra kammarens protokoll 1934. Nr 33.

Ang. ändring i lagen om förbud mot politiska uniformer m. m. (Forts.)
vad det uttalat är en så axiomatisk sanning, att den ej behöver motiveras. De, som i likhet med undertecknad ha motionerat om upphävande av lagen, kunna ju emellertid icke vara delaktiga av de motiv, som kunna ha förelegat för utskottets del, och det är därför jag nu begärt ordet.

Jag tillåter mig peka på några av de omstridda fall, där man verkligen kan fråga sig, om utskottets uppfattning är så riktig. Vi minnas, att i somras gick igenom pressen ett meddelande, att hans excellens statsministern hade talat i Sundsvall, och samtidigt var det en talkör, »Vingarna», som uppträdde. Jag läste i den frisinnade tidningen i Sundsvall, att talet var mycket allvarligt, att talkören framställde en utmärkt prestation. Flickorna voro sköna och blusarna voro gröna, stod det som förklaring. Efter det hans excellens statsministern talat, påbörjades en pressdiskussion, huruvida stadsfiskalen skulle verkställa åtal för detta möte. Jag skall självfallet icke på något vis dryfta frågan, om stadsfiskalens tvekan i detta fall var berättigad eller ej, men jag tillåter mig hysa en från första lagutskottets avvikande uppfattning, då jag säger, att en lag, som är så formulerad, att då rikets främste man nedom tronen uppträder offentligt, man överhuvud taget kan förutsätta, att åtal skall kunna väckas, den lagen kan icke vara lycklig och bra. Och för att undvika allt missförstånd ber jag att få säga, att personligen skulle jag naturligtvis aldrig reflektera på, att åtal skulle väckas, men den däremot, som står i åklagarställning och har denna lag inför sig, måste resonera på annat sätt. Det finnes ju andra fall också, och det mest uppmärksammade har varit de bekanta blågula bindlarna. Det var ju en egenomlig motivering för domen, att detta skulle reta dem, som företråda en marxistisk uppfattning. Numera har ju hovrätten undanröjt varje tvekan på den punkten. Ur den synpunkten kan ju en annan motion i detta ämne förfalla. Men för vår del förefinnes icke detta skäl. För mig framstår det fullkomligt onaturligt, att man överhuvud taget kan säga, att en lag har varit till nytta, enligt vilken man väcker åtal, därför att vissa personer, som haft ordningsuppgift vid ett möte, burit landets blågula färger. Vi måste ha klart för oss, att den lagen har varit av ganska tveeggad natur.

Går jag sedan över till det tredje uppmärksammade fallet, talade chefen för socialdepartementet efter lagens antagande i riksdagen, 14 dagar innan han utfärdade sin stadga, vid en gemensam kongress i Skåne mellan svenska och danska representanter för socialdemokratien. Jag är fullt övertygad om, att fastän man vid det tillfället var uniformerad och enligt referat i ett så fredligt tidningsorgan som »Arbetet» finner att t. o. m. stormfanor kommo till användning, det ej på något vis skulle ha givit chefen för socialdepartementet den uppfattningen, att politiska uniformer voro något störande, som behövde föranleda ingripande. Utan det förefaller i stället som om chefens för socialdepartementet erfarenhet i Skåne, där han själv var talare, 14 dagar innan han utfärdade denna förordning, borde ha givit honom den uppfattningen, att denna lag var obehövlig. Och vi se, att någon som helst störande inverkan förekom ej i det fallet, ehuru lagen icke ännu börjat tillämpas. Jag har i denna fråga aldrig företrätt den synpunkten, att den vore särskilt viktig. Men detta ingår i ett komplex av förslag, som enligt min mening är till sin natur, som jag nyss sade, av mycket tveeggad art. Vad man tror sig vinna med dessa lagar, som här ha utfärdats, det är väl lugn och ordning samt förhindra allt som kan föranleda störningar av något slag. Man måste emellertid ha fullkomligt klart för sig, att om man ville vinna det resultatet, har man kommit till något helt motsatt. Man har i vidsträckt läger framalstrat en mera desperat stämning än som behövdes, om lagen ej varit i funktion. Den fyller icke något som helst berättigat krav.

Ang. ändring i lagen om förbud mot politiska uniformer m. m. (Forts.)

Av denna anledning tillåter jag mig, herr talman, yrka avslag på första lagutskottets utlåtande och bifall till den av mig och ett flertal andra motionärer i ärendet väckta motionen.

Herr Vougt: Herr talman! Det var med en viss förvåning, jag åhörde vad min melankoliske vän på Norrbottensbanken nyss yttrade med så märkbar sordin på stämman. Han påtalade därvid vissa uppgifter, som lämnats i tidningen »Arbetet», där det skulle ha sagts, att vid det ifrågavarande mötet varit närvarande unga människor i uniform. Om herr Meyerhöffer undersöker, vad det är fråga om, finner han, att det var pojkar och flickor i en ålder, som ej drabbas av uniformsförbudet, liksom ej heller scoutrörelsen drabbas av samma lag. När herr Meyerhöffer sedan med en, för att vara av en militär, skräckslagen stämma talar om stormfanor, vill jag säga, att en stormfana är en fana, som är så lätt att den utan svårighet kan bäras, när det blåser. Det behöver ej skrämma herr Meyerhöffer till den grad.

Herr Meyerhöffer: Herr talman! Jag vet icke, hur jag skall börja med att replikera herr Vougts mycket egendomliga anförande. Han tycks med ledsnad ha funnit, att jag lade en viss sordin på mitt uttalande. Jag visste ej, att det skulle vara något direkt fel enligt den uppfattning herr Vougt företräder, så mycket mindre som han vid så många tillfällen i offentlig debatt både muntligen och i tryck givit mig det rådet att lägga litet mer sordin på mina uttalanden. Den skräckslagna stämman härrörde sig av, att jag hade på känn, att jag skulle få herr Vougt till opponent, och då kan ingen undra på min rädsla. Jag kan emellertid anföra till min ursäkt, att Napoleon var en klen talare, men en utmärkt krigare. Men vad skall man göra, när man väntar herr Vougt efter sig? Är det underligt, herr talman, att man är något räddhågad då?

Sedan vill jag säga till herr Vougt, att jag läst i »Skånska Aftonbladet», att det uttalade sin synnerliga glädje över, att ungdomen inom den socialdemokratiska ungdomsrörelsen och scoutrörelsen dels var så talrik och dels var så utomordentligt storväxt. Det förklarar litet grand om lagens tillämpning. Men, herr Vougt, jag hade ett bättre argument i bakfickan i fast förvisning om, att herr Vougt skulle storma fram på arenan. Det är nämligen det, hur vi överhuvud taget kunna få dessa »Unga Örnar» att lyda under en opolitisk bildningsorganisation. Jag har en viss erfarenhet av både militära och politiska uniformer och får säga herr Vougt, att det måste vara någon mycket skänst provinsiell betoning på det hela, när man kan finna samband mellan uniform och bildningssträvande. Jag är tacksam för, att herr Vougt gör det uttalandet, ehuru jag själv under min verksamhet ej kunnat upptäcka detsamma. Däri ligger också, såvitt jag förstår, en tredje stor svaghet i det här förslaget.

Jag bär i största jämnmod vad jag vet kommer att ske, nämligen att mitt förslag faller, men jag har ej velat underlåta att deklarerat min mening, ehuru med en viss sordin på stämman, att det är en fullkomligt obehörlig lag, som ej på något vis bidrager till att öka statsmaktens auktoritet i det demokratiska samhälle vi ha förmånen att leva i.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionen II: 130; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Vid föredragning härfpå av andra lagutskottets utlåtande, nr 27, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i lagen om försäkring för olycksfall i arbete biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 11.

*Ang. boställen
för klockare
och organister.*

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av väckt motion om antagande av förslag till lag med vissa bestämmelser angående boställen för klockare och organister. Därvid yttrade:

Herr **Werner** i Höjen: Herr andre vice talman! Det torde kanske förefalla egendomligt, att det avlämnas en motion i en så pass vidlyftig fråga som den här föreliggande utan att i motionen inryckes en utförlig och upplysande utredning. Jag vill dock erinra därom att motionen bygger på och hänvisar till ett av Kungl. Maj:t på grundval av omfattande utredningar tidigare utarbetat förslag i ämnet.

Detta i detalj utformade förslag har av Kungl. Maj:t i skrivelse nr 13, den 26 aug. 1932, förelagts 1932 års kyrkomöte i och för dess godkännande. Efter behandling av frågan har kyrkomötet funnit förslaget vila på de principer, som ligga till grund för den redan förut antagna ekklesiastika boställsordningen av år 1932, samt utgöra en följdriktig tillämpning av dessa principer, därvid jämväl hänsyn toges till de olikheter, som i vissa avseenden förefinnas emellan präst- och klockarboställena.

Då kyrkomötet icke heller haft något att erinra mot lagtextens detaljer, har kyrkomötet i skrivelse, nr 3, av den 26 augusti 1932 till Kungl. Maj:t anmält, att kyrkomötet för sin del godkännt förslaget och bemyndigat Kungl. Maj:t att bestämma dagen för lagens ikraftträdande. Här föreligger sålunda ett fullt genomarbetat förslag i frågan, vilket endast tarvar att föreläggas riksdagen för beslut. Då behovet av en ny lagstiftning rörande klockarboställenas förvaltning m. m. framträtt allt starkare sedan den nya ekklesiastika boställsordningen trätt i tillämpning och frågan härom synes komma att falla i glömska, så har jag med min motion kanske mindre avsett att vinna ett omedelbart bifall än fästa statsmakternas uppmärksamhet vid de alldeles särskilda förvaltningsförhållanden, som uppstått mellan prästlöne- och klockarboställena efter sagda lags ikraftträdande, i synnerhet beträffande sådana boställen där skogstillgång finnes.

Det torde kunna anmärkas, att i de allra flesta fall dessa båda slag av boställen äro av huvudsakligen samma äganderättsnatur och med likartade uppgifter. När därför 1932 års boställsordning skulle börja tillämpas, väckte det en berättigad förvåning bland de nya förvaltningsorganen ute i pastoraten, att klockarboställena icke medtagits i sagda författning. Jag tänker härvid närmast på boställenas skogstillgång. Det befanns då, att medan vederbörande kyrkoråd eller en nyinrättad boställsstyrelse hade att övertaga förvaltningen av prästlöneboställenas skogar, i många fall uppgående till 1,000-tals tunnland, så bibehölls förvaltningen av klockarboställenas ofta obetydliga skogsarealer fortfarande hos domänverket.

För att illustrera de rena absurditeter, som härigenom kunnat uppstå, tillåter jag mig att anföra ett talande exempel från min egen hemkommun, Sunne. Bland andra ekklesiastika skogar, som överlämnades till församlingens förvaltning, var även kyrkoherdeboställets, omfattande en areal av cirka 3,500 tunnland. Så gott som mitt inne i denna avsevärda skogsareal ligger den s. k. klockaresäten med en areal av endast 40 tunnland skog och 3 tunnland inägor.

Ang. boställen för klockare och organister. (Forts.)

Området är genom fastställt laga skifte utbrutet ur kyrkoherdeboställets skogs-
mark, således av samma ursprung.

I skrivelse av den 20 juni 1933 till pastorsämbetet i Sunne har domänver-
ket förklarat, att domänverket icke ägde intresse av fortsatt disposition av
inägoområdet utan önskade återlämna detsamma till församling och klockare,
men däremot att skogsområdet jämlikt gällande bestämmelser alltjämt skall
förvaltas enligt föreskrifterna i 1894 års skogsordning, alltså av domänstyrel-
sen. Följaktligen skall denna obetydliga skogsareal fortfarande stå under ve-
derbörande revirförvaltnings överinseende, medan den runt om liggande sko-
gen, näro tio gånger större, förvaltas av församlingen.

Lägger man härtill den omständigheten, att Fryksdals revir numera är in-
draget och att skötseln av klockarskogen från och med år 1934 kommer att ut-
övas av jägmästaren i Karlstads revir, vilken vid denna tjänsteutövning sålun-
da har att färdas 8 å 9 mil, så uppstår frågan om huruvida skogsavkastningen
ens är tillräcklig för täckande av förvaltningskostnaderna. Att ett dylikt
system icke varit avsett och icke i någon mån vilar på ekonomiska principer
eller tager tillbörlig hänsyn till boställshavares och församlings uppenbara
rätt är alldeles tydligt.

När sedan sådana friktioner i förvaltningen kunna uppstå, att domänver-
kets representant meddelar skriftligt förbud för utforslandet av virket per bil
från kyrkoherdeboställets skog, å de för klockare- och kyrkoherdebostället ge-
mensamma enskilda vägarna, till och med då marken var frusen, vilket hände
i Sunne år 1933, då förstår man att något behöver göras.

Enligt utskottet skulle endast 4 klockarskogar ställts under skogsstatens
omedelbara vård och förvaltning. I verkligheten förhåller det sig dock så,
vilket av utskottet även anmärktes, att antalet är långt större. Skogstillgång
finnes nämligen till 138 boställen, därav 81 med fastställd skogshushållnings-
plan. Samtliga dessa torde förvaltas av skogsstaten, jämlikt föreskrifterna i
1894 års skogsordning.

Utän att ingå på frågan om ekonomiska besiktningar, eller om användningen
av skogs- och arrendemedel, har jag med det sagda velat påvisa nödvändighe-
ten av att en snar lagstiftning kommer till stånd i ämnet. Herr andre vice
talman! Jag har inget yrkande men jag skall sluta med att uttala den för-
hoppningen, att Kungl. Maj:t till nästkommande års riksdag måtte förelägga
riksdagen det nu vilande lagförslaget.

Herr Wallerius: Herr talman! Jag har icke varit i tillfälle att vid detta
ärendes behandling i utskottet uttala min mening, men då den går i samma
riktning som motionärens, ber jag att få göra det nu och alltså instämma i
hans yrkande, att detta ärende måtte bli upptaget av Kungl. Maj:t, och jag
tillåter mig uttala såsom min uppfattning, att kyrkomötets förslag torde vara
förtjänt att läggas till grund.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört andra lagutskottets
utlåtande, nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag
till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 12 juni 1885 (nr 27) angående lös-
drivares behandling m. m., dels ock en i ämnet väckt motion.

*Ang. ändrad
lydelse av 1 §
lösdrivarlagen
m. m.*

Ang. ändrad lydelse av 1 § lösdrivarlagen m. m. (Forts.)

Efter föredragning av *punkten A*) begärdes ordet av

Herr **Weijne**, som yttrade: Jag vill, herr talman, bara begagna tillfället för att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet rikta en varm vädjan, att han måtte taga upp de anstaltsfrågor, som här i propositionen beröras, till en ordentlig prövning. Jag har personligen den meningen, att då det gäller skyddshem och i allmänhet anstalter för vanartiga och brottsliga, kräves det starkare differentiering än f. n. I skyddshemmen har man elever på tämligen vitt skilda stadier, och vid statens ungdomsanstalt i Bona, därifrån jag som förutvarande lärare har erfarenhet, skulle man där få elever från 15 till 24 år. Det är uppenbart, att 15-åringar, där karaktären ännu ej hunnit få sin prägel för framtiden, icke lämpligen kunna vara tillsammans med personer i en ålder av 22 eller 23 år, som äro komna på samhällets utförsbacke. Jag har den uppfattningen, att man bör skapa differentierade skyddshem — jag vill hellre kalla dem skolhem — för ynglingar och flickor i skolåldern upp till konfirmationsåldern, att man därefter skapar utbildningsanstalter, där man gör det möjligt att bibringa dessa samhällets olycksbarn, det är fråga om, så god utbildning i ett yrke som möjligt är, och att man slutligen ordnar en avdelning för de internater, som te sig hopplösa. I det avseendet finner jag, att man ej nått en tillfredsställande lösning, då man tänkt sig, att det allra sämsta materialet skulle komma till Bona och där i hög grad försvåra uppfostringsarbetet.

Jag har, herr talman, intet yrkande, men jag har ej kunnat underlåta att vid detta tillfälle ge uttryck åt dessa reflexioner. Jag vill i det sammanhanget erinra om, att riksdagen för 2 år sedan skrev till Kungl. Maj:t i anledning av en av mig väckt motion, då man begärde en utredning dels om bättre yrkesundervisning i skyddshemmen och dels om större sovring vid överlämnandet till uppfostringsanstalterna, i syfte att bara de verkliga rötäggen skulle hamna på dessa anstalter.

Vidare anfördes ej. Kammarern biföll utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkten B).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Slutligen föredrogs särskilda utskottets memorial, nr 3, angående arvode åt dess sekreterare m. fl.; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammarern bifallen.

§ 14.

På förslag av herr andre vice talmannen, som förmälde sig hava om tiden för valen samrätt med första kammarens talman, beslöt kammarern att onsdagen den 16 innevarande maj företaga val av ej mindre tjugufyra valmän för utseende av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret samt suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor än även sex suppleanter för dessa valmän.

§ 15.

Herr *Thorell* avlämnade en av honom och herr *von Seth* undertecknad motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 265, angående anslag till särskilda åtgärder i anledning av ungdomsarbetslösheten.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 648, bordlades.

§ 16.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen samt till lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 105, om anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor;

nr 106, i anledning av väckt motion angående sänkning av lönerna åt vissa statens ämbetsmän;

nr 107, i anledning av väckt motion angående avskaffande av den ordinarie anställningsformen för ämbetsmän och tjänstemän i chefsställning;

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån för anordnande av vissa erkända alkoholistanstalter;

nr 109, i anledning av kamrarnas återremiss av punkt 8 i statsutskottets utlåtande nr 10 angående anslag till laboratorietrustning vid navigationsskolan i Malmö; och

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till bestridande av kostnader för viss låneverksamhet;

sammansatta stats-, bevillnings- och bankoutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och de Socialistiska Rådsrepublikernas Union avsluten överenskommelse angående beställningar och krediter m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 39, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 5 av bankoutskottets utlåtande nr 35, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 40, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 1, mom. 1), 8) och 10) av bankoutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckta motioner rörande understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt visst f. d. indelt manskap m. m.;

nr 41, i anledning av väckta motioner om rätt till inträde i statens pensionsanstalt för ordinarie befattningshavare vid Sveriges industriförbunds arbetsledareinstitut;

nr 42, i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer; och

nr 43, i anledning av vissa framställningar angående pensioner och understöd, att utgå av affärsdrivande verks medel m. m.

§ 17.

Justerades protokollsutdrag.

§ 18.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Johansson</i> i Tväråselet	under 5 dagar fr. o. m. den 11 maj,
» <i>Werner</i> i Hultsfred	» 3 » » » 10 »
» <i>Johnsson</i> i Kalmar	» 3 » » » 10 »
» <i>Andersson</i> i Tungalsta	» 2 » » » 10 »
» <i>Persson</i> i Tidaholm	» 4 » » » 10 »
» <i>De Geer</i>	» 4 » » » 10 »
» <i>Andersson</i> i Rasjön	» 3 » » » 10 »
» <i>Nyblom</i>	» 6 » » » 10 »
» <i>Vougt</i>	» 3 » » » 10 »
» <i>Högström</i>	» 3 » » » 11 »
» <i>Bäcklund</i>	» 3 » » » 10 »
» <i>Johansson</i> i Krogstorp	» 4 » » » 10 »
» <i>Jeppsson</i>	» den 11 maj,
» <i>Persson</i> i Trången	» 4 dagar fr. o. m. den 11 maj,
» <i>Anderson</i> i Norrköping	» 4 » » » 10 » och
fru <i>Nordgren</i>	» 2 » » » 10 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.19 e. m.

In fidem
Per Cronvall.